

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 18 juli.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 241, angående anslag för påbörjande av anläggningar i Nyköping för trafikutbyte mellan statsbanan Järna—Nyköping—Norrköping, å ena, samt Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg, å andra sidan, m. m.;

nr 245, angående upplåtande av mark tillhörande kronolägenheten Duvedals kvarn i Motala socken;

nr 244, angående anordnande av direkt telefonförbindelse mellan Sverige och Tyskland;

nr 240, angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedad manskap, m. m.;

nr 246, angående upprättande av reservstater vid marinen; och

nr 247, angående ändring i och tillägg till gällande grunder för pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar.

Vidare överlämnade herr statsrådet *Westman* Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående anslag för restaurering av det s. k. klosterhuset i Vreta klosters församling.

Samtliga dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott kungl. Maj:ts å kammarens *Remiss av en proposition.* bord vilande proposition, nr 233, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1, 3, 5, 6, 15 och 40 §§ i förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905.

Därvid anförde:

Herr *Palmstierna*: I statsrådsprotokollet till denna proposition yttrar herr finansministern: »Med biträde av särskilda sakkunnige, vilka jag med Eders Kungl. Maj:ts tillstånd tillkallat, bedrives för närvarande inom finansdepartementet med all kraft ar-

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 40. 1

Remiss av en
proposition.
(Forts.)

bete för att om möjligt kunna för innevarande års riksdag framlägga förslag till en fullständigt reformerad lagstiftning i nykterhetsfrågan.» Detta protokoll är dagtecknat den 3 juli. Nu ha ju sedan detta datum ett par veckor förgått, och det torde väl vara möjligt för herr finansministern, som jag har den glädjen att finna vara närvarande i kammaren, att lämna upplysning till kammaren, huruvida en proposition av den här nämnda beskaffenheten är att förvänta till riksdagen eller icke. En dylik upplysning vore givetvis för riksdagens liksom för utskottens arbete av betydligt intresse för att man skall kunna planera det hela, så att arbetet kan fortskrida snabbast möjligt. När man nu dessutom förväntar ytterligare propositioner till riksdagen såsom rörande tobakslagstiftningen, så är det av desto större betydelse att tidigast möjligt få upplysning, huruvida en proposition av denna beskaffenhet kommer eller icke. Jag tillåter mig därför vördsamt hemställa till herr finansministern, att han benäget ville lämna svar på denna fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *V e n n e r s t e n*: Herr talman! Såsom den ärade talaren själv nu anfört ur ifrågavarande statsrådsprotokoll har arbetet inom finansdepartementet i nyss nämnt syfte med all kraft bedrivits intill de senaste dagarna. Nu föreligger ett av de sakkunnige utarbetat förslag, vilket dock icke ännu är från de sakkunniges synpunkt sett i definitivt skick och sålunda ännu mindre kunnat vara föremål för slutgiltig granskning inom statsrådet. Jag är således icke i tillfälle att i dag lämna något bestämt besked rörande den av herr Palmstierna till mig riktade frågan.

Herr *P a l m s t i e r n a*: Jag är tacksam för att herr finansministern i denna form lämnat svar på mitt spörsmål. Men jag får å andra sidan säga, att det är klart, att när den ena högst betydelsefulla frågan efter den andra så här sent lägges fram, kommer riksdagens arbete att i väsentlig mån bli betungat. Jag skulle glatt mig, ifall på ett mycket tidigt stadium kunnat förväntas ett fullständigt reformförslag av vår nykterhetslagstiftning, och om det kunde blivit i så nära anslutning till nykterhetskommitténs förslag, som man hade rätt att hoppas, så hade man snart kunnat få igenom saken. När förslagen till tobakslagstiftning och nykterhetslagstiftning komma så här sent på riksdagens bord, är det självklart, att detta kommer att förlänga arbetet i högst väsentlig mån.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till bevillningsutskottet.

Härpå remitterades:

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 234, med förslag till ändrad lydelse av mom. 1, 3 och 4 i § 13 av gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor;

nr 235, angående fogande av ett nytt moment till § 13 i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor;

nr 236, angående vissa ändringar i gällande tulltaxa;

nr 237, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 i förordningen om provianteringsfrilager den 15 november 1912; och

nr 238, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast egendom samt av inkomst och till förordning om ändrad lydelse av 50 § i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering; samt

till lagutskottet propositionen, nr 239, i fråga om användande av andra än metriska mått vid virkeshandel och trävarurörelse.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av de på kammarens bord liggande motionerna nr 242 av herr *Borg* samt nr 243 av herr *Branting m. fl.* hänvisades den förra motionen till jordbruksutskottet och den senare till konstitutionsutskottet.

§ 4.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtande nr 10, lagutskottets utlåtande nr 14, särskilda utskottets nr 1 utlåtanden nr 7—12, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny ordinarie stat för pensionsstyrelsen m. m. *Ang. ny stat för pensionsstyrelsen m. m.*

I punkterna 17 och 18 under sjätte huvudtiteln av den till riksdagen den 18 maj 1914 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition angående lönereglering för pensionsstyrelsen m. m., som kunde komma att avlåtas till riksdagen, tillsvidare beräkna dels en höjning av ordinarie anslaget till pensionsstyrelsen från och med år 1915 med 205,400 kronor eller från 28,900 kronor till 234,300 kronor, dels ock utöver anslaget på ordinarie stat ett förslagsanslag å extra stat för år 1915 för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m. av 374,000 kronor.

Sedermere hade Kungl. Maj:t i en den 29 maj 1914 till riksdagen avlåten proposition, nr 140, under återopande av bilagt utdrag av protokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

dels, med godkännande av i samma protokoll intaget förslag till ordinarie stat för pensionsstyrelsen, att tillämpas från och med år 1915, jämte i protokollet omförmälda allmänna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i nämnda stat upptagna avlöningsförmåner, höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till pensionsstyrelsen från 28,900 kronor med 206,700 kronor eller till 235,600 kronor;

dels ock för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m., utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1915 anvisa ett förslagsanslag å 381,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) godkänna följande ordinarie stat för pensionsstyrelsen att tillämpas från och med år 1915:

	Lön.	Tjänstgöringspennin- gar.	Orts- till- lägg.	Summa.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1 generaldirektör och chef	7,000	3,000	1,000	11,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kro- nor.
1 byråchef	5,000	2,500	600	8,100	
4 byråchefer	20,000	10,000	2,400	32,400	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 tjänsteman i andra löne- graden (sekreterare) . .	3,600	1,800	400	5,800	
4 tjänstemän i andra löne- graden (sekreterare, förste aktuarier)	14,400	7,200	1,600	23,200	
1 tjänsteman i första löne- graden (notarie)	2,200	1,500	300	4,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 500 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
16 tjänstemän i första löne- graden (notarier, aktua- rier)	35,200	24,000	4,800	64,000	
1 kvinnligt biträde i tredje lönegraden (registrator och kassör)	1,100	750	150	2,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 kvinnligt biträde i tredje lönegraden (bokhållare) .	1,100	750	150	2,000	
1 kvinnligt biträde i andra lönegraden	900	550	150	1,600	
13 kvinnliga biträden i an- dra lönegraden	11,700	7,150	1,950	20,800	
1 kvinnligt biträde i första lönegraden	700	350	150	1,200	
37 kvinnliga biträden i första lönegraden . . .	25,900	12,950	5,550	44,400	

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-till-lägg.	Summa.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1 förste vaktmästare	900	450	150	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 vaktmästare	700	350	150	1,200	
1 do	700	350	150	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
Felräkningspenningar till det kvinnliga biträde, som bestrider kassörsgöromålen	—	—	—	300	
Till vikariatsersättningar under semester samt vid sjukdomsförfall för vissa befattningshavare	—	—	—	9,900	
Summa	—	—	—	234,600	

Ang. ny stat för pensionsstyrelsen m. m.
(Forts.)

Anmärkning. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

b) godkänna vissa närmare angivna allmänna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de å den ordinarie staten upptagna avlöningsförmånerna,

c) höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till pensionsstyrelsen från 28,900 kronor med 205,700 kronor till 234,600 kronor; samt

d) för upprätthållande av pensionsstyrelsens verksamhet m. m. utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1915 anvisa ett förslagsanslag å 381,000 kronor.

Den av utskottet föreslagna staten skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag allenast däri, att av Kungl. Maj:t föreslaget arvode å 1,000 kronor till generaldirektörens ställföreträdare uteslutits ur staten.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar greve *F. Cl:son Wachmeister*, *Kvarnzelius*, *Lamm*, greve *Klingspor*, *Åström*, *J. Nilsson*, *Asplund*, *Almer*, *Gustafsson* i Örebro, *Andersson* i Råstock och *Molin* i Södertälje, vilka, med biträdande av utskottets hemställan i övrigt, ansett, att berörda arvode till generaldirektörens ställföreträdare bort i staten upptagas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, gav herr talmannen på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von *Sydow*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har till en början

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

att framföra mitt tack till statsutskottet för det välvilliga sätt, varpå statsutskottet behandlat denna kungl. proposition om ordinarie stat för pensionsstyrelsen. Det är endast en punkt, vari statsutskottet avvikit från Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att i staten skulle upptagas ett särskilt arvode av 1,000 kronor till generaldirektörens ställföreträdare. Det har statsutskottet avstyrkt under motivering, att det icke funnit sådana undantagsförhållanden i detta fall föreligga, att dylikt arvode borde upptagas å staten. Emellertid ha elva av statsutskottets ledamöter reserverat sig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

I fråga om behovet av anställande av en särskild ställföreträdare för generaldirektören i pensionsstyrelsen tycks det icke råda någon meningsskiljaktighet. Det är endast då det gällt frågan huruvida han skall ha särskilt arvode eller icke, som meningarna gå i sär. Emellertid, den ena och den andra frågan, om en ställföreträdare över huvud taget skall anställas och om han bör förses med särskilt arvode, hänga så nära tillsammans med varandra, att jag måste upptaga kammarens tid några ögonblick för att utveckla de huvudsakliga skälen varför en ställföreträdare behöver anställas.

För att generaldirektören i pensionsstyrelsen rätt skall kunna ifylla sina åligganden måste han, det är min övertygelse, i ganska vidsträckt mån utöva inspektionsverksamhet särskilt bland ortsombuden runt om i landet. Han bör också se till, hur pensionsnämnderna arbeta. Ätminstone under den första tiden bör beredas honom tillfälle att även utom riket å platser, där ålderdomsförsäkring finnes anordnad, taga kännedom om förhållandena för att sedan nyttiggöra detta för pensionsverket hemma i Sverige. Dessutom bör han få åtnjuta någon semester.

Nu är det givet, att i pensionsstyrelsen med dess stora fattning och dess betydelsefulla verksamhetsfält måste finnas en man, som är beredd att träda in i generaldirektörens ställe, när denne är borta. För att rätt fylla denna uppgift är det nödvändigt icke endast att han sköter tjänsten under den tiden, utan också att han sätter sig in i förhållandena under de tider, då han icke tjänstgör för generaldirektören. Han måste utan tvivel vara med om föredragningen av de viktigaste ärendena på andra byråer än hans egen. Han måste ha kännedom om chefens planer; han måste skaffa sig kännedom om de allmänna förvaltningsfrågorna, personalfrågor, befordringsfrågor och dylikt. Det tar givetvis ganska betydande tid i anspråk för honom. Men jag tror också det vara angeläget att befria generaldirektören från att allt för mycket syssla med en del detaljfrågor, så att han kan ägna sig så mycket mera åt de stora frågor, som kunna befordra pensionsverkets utveckling och organisation av det hela. Han måste därför i sin ställföreträdare se icke endast en person, som skall träda in och tjänstgöra, när han är borta, utan han bör också i honom se sin högra hand även

då han själv är närvarande. Han måste, så vitt jag kan förstå, tjänstgöra ungefär som kontorschefen på ett stort privat försäkringsbolag. Det blir sålunda, föreställer jag mig, nödvändigt för generaldirektören att överlåta beslutanderätten i smärre förvaltningsfrågor och personalfrågor åt ställföreträdaren. Att detta kommer att medföra först och främst betydligt ökat ansvar för ställföreträdaren är givet, men det kommer också helt säkert att pålägga honom betydligt ökat rent mekaniskt arbete, om han skall fylla dessa funktioner utöver de uppgifter, som åligga honom som byråchef. Detta faller sig klart, redan då man tänker på den stora personal, som finnes under pensionsstyrelsen. Enligt det förslag till ordinarie stat, som föreligger, skulle 85 befattningshavare upptagas å ordinarie stat. Härutöver kommer helt säkert en betydande personal att behöva anställas på extra stat, särskilt när det stora registreringsarbetet, omfattande omkring 3 miljoner personer, kommer att påbörjas. Jag har anmodat generaldirektören av Jochnick att försöka göra en beräkning angående denna ökade arbetstid för ställföreträdaren i förhållande till de övriga byråcheferna. Han beräknar att ställföreträdare skulle få omkring 20 å 30 procent längre arbetstid än övriga byråchefer. Detta är jag icke i tillfälle att kontrollera, men jag har ingen anledning att betvivla generaldirektörens uppgifter, tvärtom har jag det största förtroende för de uppgifter, jag får från honom. Om så mycket längre arbetstid kräves av denne ställföreträdare, synes det mig, att här verkligen föreligger ett undantagsförhållande. Så vitt jag kan se, är det då nästan en rättfärdighetssak att giva denne man en något större avlöning än övriga byråchefer.

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

Detta är de rent sakliga skälen, som tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts av reservanterna understödda förslag. Härtill komma de personliga, som kanske icke ha så stor inverkan på riksdagen. Men jag ber få nämna, att i september förordnades sekreteraren i riksförsäkringsanstalten Enbom till ledamot i pensionsstyrelsen och förordnades samtidigt till generaldirektörens ställföreträdare. Samtidigt ställdes i utsikt för honom, att han möjligen skulle få särskilt arvode. Det ställdes i utsikt, och i staten för år 1914 upptogs sådant särskilt arvode, ehuru föreskrift lämnades att det icke fick utbetalas förrän Kungl. Maj:ts därom förordnat. Detta skedde för att icke binda riksdagens handlingsfrihet. Först om riksdagen för år 1915 beviljat arvodet, så ville Kungl. Maj:tt förordna om utbetalning av detta för 1914. Emellertid ansåg sig Enbom ha goda förhoppningar i detta fall, att han avsåde sig ett arbete, ett eftermiddagsarbete på justitieombudsmannaexpeditionen, som gav honom ungefär 1,200 kronor, och dessutom ett uppdrag som ordförande i taxeringsnämnd, som inbragte honom 1,300 kronor, sålunda en inkomst på sammanlagt 2,500 kronor. Nu är det sant, att han skulle icke gärna kunnat förena dessa båda tjänster med sitt arbete i pensionsstyrelsen — det kräver så oerhört mycket arbete av honom ändå — men om

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

han endast erhöle byråchefslönen av 8,100, respektive 8,700 kronor, så skulle detta i själva verket för honom innebära minskade inkomster, och det skulle väl vara hårt.

Detta är de personliga skälen, men de sakliga anser jag ha sådan styrka i sig, att jag anser det klokt, om riksdagen bifulle reservanternas förslag i detta fall. Det är ju här icke fråga om någon stor utgift, endast 1,000 kronor om året, och kan man därigenom bereda pensionsstyrelsen tillfälle att bättre fylla sin mycket viktiga uppgift, så synes det mig, som borde icke mer än en tanke råda om vad här bör ske.

Vidare yttrade:

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Som herrarne finna, har statsutskottet särskilt yttrat sig om denna punkt rörande ställföreträdarens avlöning. Det är, som herr statsrådet nyss har anmärkt, den enda punkt, rörande vilken utskottet icke har biträtt den kungl. propositionen. Det har varit principiella skäl som gjort, att statsutskottet icke ansett sig kunna vara med om denna jämförelsevis lilla förhöjning på 1,000 kronor såsom arvode till generaldirektörens ställföreträdare.

Det har påpekats, att denna kammare helt nyligen har avslagit vad som föreslagits i en kungl. proposition, då det gällde avlöningen till en ställföreträdare inom medicinalstyrelsen. Men om man vill vara rättvis, måste man erkänna, att dessa båda fall icke äro fullt jämförbara. Generaldirektörens ställföreträdare har i detta nya ämbetsverk fått sig pålagd en jämförelsevis betydligt mycket större ansvars- och arbetsbörda än vad som kunde ifrågakomma inom medicinalstyrelsen. För övrigt behöver jag ej upprepa, vad som nyss här har uttalats om det arbete, som åligger denne ställföreträdare. Det har av herr statsrådet så väl motiverats, att jag icke kan underlåta att säga, att det skulle vara underligt, om riksdagen icke skulle bevilja den avlöning, som är avsedd för denne ställföreträdare. Säkert är, att i detta fall det icke är någon fara att bevilja anslaget eller någon anledning att tala om principiella betänkligheter. Beträffande detta verk och denne generaldirektör äro sådana undantagsförhållanden rådande, att det icke gärna lär komma i fråga, att det kan vara mycken jämförelse på andra håll.

Det torde ju kunna hända, att någon kommer och säger, att denne ställföreträdare har en ersättning för det ökade arbete, som åligger honom — det är nämligen en byråchef, som skall sköta detta uppdrag — genom det arvode, som han skulle få i form av ökade tjänstgöringspengar. Men det är, som vi veta, så, att denna skillnad i tjänstgöringspengar belöper sig till ett mycket ringa belopp, kanske några hundratal kronor; och det lär väl icke gärna vara möjligt, att nå

gon påstår, att detta är en skälig ersättning för det ökade arbete, som denne ställföreträdare får sig ålagt.

Jag skall emellertid icke uppehålla tiden med något längre anförande, utan ber allenast att få säga, att jag anser att fullt skäl föreligger för riksdagen att bevilja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till generaldirektörens ställföreträdare, något som även reservanterna yrkat. Till följd därav, herr talman, anhåller jag om bifall till den kungl. propositionen, i denna del, som är detsamma som reservanternas förslag.

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Det kan väl synas, att denna fråga icke är så stor, då det endast gäller 1,000 kr. i en stat, som slutar på så höga belopp, som denna stat gör. Men jag för min del liksom även utskottsmajoriteten har den uppfattningen, att man i denna fråga allt får räkna med mera än dessa 1,000 kr. Det gäller nämligen att här införa en mellangrad, som skulle ligga mellan tredje gradens löneförmåner och generaldirektörsavlöningen.

Man har ju förut varit mycket betänksam, då man för ett eller annat verk har fastställt så kallade mellangrader, men det är att märka att dessa senare mellangrader hava legat mellan första och andra gradens avlöningar och mellan andra och tredje gradens avlöningar. Man har då haft att välja mellan att antingen sänka dessa mellangrader till lönegraden nedom eller också att höja dem till lönegraden ovanför, och då kan det hända, att i dessa fall det legat närmast tillhands att sänka löneförmånerna till graden under, varigenom dessa mellangrader så att säga haft ett sparsamhetssyfte.

Men hur ställer det sig här? Här kommer man att med detta fastslå — jag vågar använda ordet *fastslå* — en mellangrad utöver tredje lönegradens löneförmåner. Jag tror, att man bör vara försiktig, innan man slår in på den vägen.

Det framhålles, att i detta verk det är så behövt, att ställföreträdaren skall få 1,000 kr. mer än tredje gradens avlöning. Jag är alldeles säker på, att vederbörande verk, som härefter komma och följa detta verket i spåren, skola, med lika goda skäl som detta, motivera fram en särskild ersättning för den, som i vissa fall företräder chefen. Jag tror därför, att man bör hålla statsutskottet räkning för att det i detta fall avstyrkt beviljandet av dessa 1,000 kr.

Nu har, såsom skäl för att man skulle bevilja Kungl. Maj:ts framställning i denna del, även åberopats, att 1913 års riksdag i staten för 1914 upptagit 1,000 kr. för detta uppdrag. Men, mina herrar, om man vill åberopa 1914 års stat och 1913 års riksdagsbehandling av denna fråga, då borde man också följa 1914 års stat i alla andra avseenden. Men det gör man inte. När 1913 års riksdag beslöt att uppföra pensionsstyrelsen å extra stat för år 1914, var för samtliga dessa byråchefer upptagen en avlöning av endast 7,000 kr., märk sjutusen kronor. Nu upptager

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

denna stat för samtliga byråchefer den vanliga byråchefsavlöningen, nämligen 8,100 kr. Således hava ju dessa byråchefer, och även denne ställföreträdare för generaldirektören, härigenom fått 1,100 kr. om året mera än den av 1913 års riksdag beviljade staten upptog för 1914; och räknar man efter, så finner man, att genom den förbättrade ställning, som dessa byråchefer sålunda erhålla, de redan efter 5 års tjänstgöring komma till sin högsta avlöning, medan de enligt den stat, som uppställdes år 1913, först efter 15 tjänsteår skulle hava nått denna högsta avlöning. Och vad gör det i sammanlagd avlöning för dessa 15 år? Jo, enligt den 1913 uppgjorda staten skulle byråcheferna uppbära sammanlagt 113,000 kr. på 15 år, och efter den stat, som nu föreligger och som statsutskottet tillstyrkt, få de 127,500 kr. på dessa 15 år. Således uppbära de 14,500 kr. mera på 15 år, alltså närmare 1,000 kr. om året, än vad 1913 års riksdag beslöt för år 1914. Härav kan man finna, att dessa byråchefer genom den nu tillstyrkta staten blivit så väl tillgodosedda, att man borde känna sig tillfredsställd med ett sådant förslag.

Nu är här ifrågasatt, att det skulle bli ett särskilt arvode för denne generaldirektörens ställföreträdare, det vill säga för den byråchef, som i ett eller annat avseende går chefen tillhanda. Vi hava en annan stor stat, nämligen socialstyrelsens, där det också finnes en ställföreträdare. Men han har icke någon annan särskild ersättning än att, under den tid han sköter sin förmans tjänst, han har de högre tjänstgöringspengarna; och märk väl, i det verket är skillnaden mellan generaldirektörs och byråchefs tjänstgöringspengar 300 kr. Här är det 500 kronors skillnad mellan generaldirektörs och byråchefs tjänstgöringspengar. Således skulle denne ställföreträdare bliva bättre betald än ställföreträdaren i socialstyrelsen. Mig förefaller det och även majoriteten i statsutskottet, som om man i detta avseende uppfyller allan rättfärdighet, om man tager vad statsutskottet föreslagit.

Uttrycket, att det vore underligt, om denna kammare skulle avslå Kungl. Maj:ts framställning i denna del, kan, enligt min mening, icke innebära något annat än att denna kammare handlar konsekvent, om den här avslår Kungl. Maj:ts framställning och bifaller statsutskottets förslag. Ty, säga vad man vill, så läser det väl icke vara möjligt att kunna framkonstruera ett större behov av ställföreträdare för generaldirektören i detta verket än i medicinalstyrelsen. Då andra kammaren nu har avslagit framställningen om 1,000 kr. till ställföreträdaren i medicinalstyrelsen och utgången därav är beroende på gemensam votering, så skulle, om andra kammaren här bifaller reservationen, kammaren därmed hava bundit sig, så att säga, att rösta för ställföreträdareavlöningen i medicinalstyrelsen; ty någon skillnad i detta avseende står väl dock icke till att påvisa mellan det ena verket och det andra. Därför synes det mig, att andra kammaren nu borde bifalla statsutskottets hemställan och sedan av-

vakta utgången av den gemensamma voteringen om förslaget rörande medicinalstyrelsen. Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

*Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)*

Herr *Olofsson* i Digernäs instämde häruti.

Herr *Schotte*: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren fäste sig vid, att det skulle vara principiellt riskabelt för riksdagen att bifalla det av Kungl. Maj:t föreslagna särskilda arvodet åt ställföreträdaren för generaldirektören i pensionsstyrelsen; och han har därvid särskilt framhållit, att han ansåge att därigenom skulle skapas en ny grad över tredje gradens lön, en mellangrad mellan tredje graden och chefsbefattningen. Jag kunde väl förstå ett dylikt resonemang, om det avsåge förhållandet mellan de andra tjänstegraderna, nämligen om det skulle vara fråga om att skapa en grad mellan första och andra eller mellan andra och tredje graden; man vet ock, att riksdagen haft en viss obenägenhet för detta och allenast varit med om att skapa dylika mellangrader, när särskilda förhållanden förelegat. Då har emellertid mellangraden haft den karaktär och de förmåner över huvud taget, som medfölja en ordinarie tjänstegrad. Här åter är det uteslutande fråga om ett arvode åt en tredje gradens tjänsteman, för särskilt arbete utöver det med hans tjänstegradstjänst förenade, ett arvode vilket såsom kammaren känner, är begränsat till 1,000 kronor, och som icke har några konsekvenser i avseende å ålderstillägg eller pensionsförhållanden.

Nu har det också sagts, att det skulle kunna medföra konsekvenser i avseende å andra verk, och det har särskilt pekats på socialstyrelsen. Jag tror, att man i det fallet ej behöver ha så stora bekymmer. Riksdagen har ju i sin hand att i varje särskilt fall pröva det verkliga behovet av dylik ställföreträdare och om särskilt arvode för denne kan vara påkallat av förhållandena eller ej. I socialstyrelsen tror jag icke, att förhållandena äro sådana, att det kan bli fråga om, åtminstone på länge ännu, att där tillskapa ett särskilt arvode åt ställföreträdaren för chefen. Den blivande generaldirektören, den nuvarande chefen, är ju icke på samma sätt som chefen i pensionsstyrelsen, upptagen dels genom direkta undersökningar i orterna och dels också genom ett alldeles särskilt makt-påliggande arbete. Arbetet i pensionsstyrelsen är så mycket svårare och mer omfattande som det gäller skapa nya förhållanden i många avseenden och som det är fråga om ett verk, som är alldeles nytt, och en lagstiftning, som vi alla erkänna vara ofullkomlig och behöva förbättras, men en lagstiftning som i alla fall spänner över så oerhörda rymder.

Det är också i känslan av detta som riksdagen beviljat den förste innehavaren av generaldirektörsbefattningen ett särskilt tilläggsarvode, något som riksdagen ju i allmänhet ej velat befattna sig med — det var också vissa personliga förhållanden, vilka, såsom vi känna, bidrogo till detta —. Det är för alla klart, att ar-

Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)

betet i pensionsstyrelsen är av den synnerligen omfattande art och beskaffenhet, att det måste vara angelägnare än i kanske något annat verk att bredvid chefen få en person, på vilken chefen kan avlasta en del av sin arbetsbörda, och vilken med full erfarenhet och överskådande av det hela kan träda i chefens ställe, då denne är upptagen av inspektionsverksamhet eller av särskilda frågor, som måste taga hans uppmärksamhet uteslutande i anspråk. Hela denna lagstiftning är, som vi veta, lagd så litet ingående, att det är givet, att praxis och framsynt tolkning av de olika paragrafernas och bestämmelsernas innebörd komma att få en synnerligen stor betydelse. Det är därför också som arbetet under början av pensionsstyrelsens verksamhet varit så omfattande och svårt, och som det varit så maktpåliggande att finna de rätta personerna i styrelsen och de riktigaste linjerna för hela verksamheten. Jag vet också, att den byråchef, som det här är fråga om, tillbringar en tid av fyra till fem timmar om dagen mera än någon av de andra byråcheferna på arbetsrummet och att han har ett synnerligen omfattande arbete och en sammanhållande verksamhet av den betydelse, att något motsvarande knappast torde finnas i något annat verk. Vi ha också i ett relativt så mycket mindre verk som telegrafstyrelsen ett arvode åt generaldirektörens ställföreträdare.

Jag tror således, att det är goda skäl anförda för att alldeles särskilda förhållanden föreligga för arvode åt ställföreträdaren i pensionsstyrelsen. Jag ber, herr talman, i anledning därav och under återopande av vad föregående talare på samma sida anført, få yrka bifall till reservationen, som i detta fall överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Rydén: Herr talman! Jag skall be att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill framhålla, att det måste väl ändå vara riktigt, att kammaren här bibehåller, till dess den gemensamma voteringen varit, sin ståndpunkt i fråga om dessa ställföreträdarearvoden, nämligen den som kammaren intog, när det gällde medicinalstyrelsen, och det måste väl ändå vara bra orimligt, om kammaren skulle göra på ett sätt ena dagen och på ett annat sätt den andra dagen. Vi äro väl tvungna att se till, att likformighet iakttages, så att kammaren nu icke ändrar ståndpunkt i detta avseende.

Jag vill också begagna tillfället att framhålla, att det efter min uppfattning är en mycket vittomfattande fråga, som här öppnat sig. Hittills ha vi beviljat arvoden till ställföreträdare, till souschefer för två av de affärsdrivande verken; såvitt jag mins rätt, är det icke mer än två. Däremot ha vi icke någonsin gått in på, att man skulle för de vanliga ämbetsverken, där man har den s. k. styrelseformen, införa arvode för ställföreträdare, och jag för min del är absolut av samma mening som herr Carl Persson nämligen att, om man här för detta verk går ifrån den principen och slår in på införande av arvoden till ställföreträdare i de icke affärsdrivande verken, vi alldeles säkert

icke komme att slippa ifrån att räkna med ett sådant anslag i varje lönestat, där man icke har den kollegiala formen för ärendenas handläggning utan styrelseformen med en chef som beslutande.

*Ang. ny stat
för pensions-
styrelsen m. m.
(Forts.)*

Den frågan var också uppe, när socialstyrelsen tillkom. Det var även då förslag om en ställföreträdare på 1,000 kronor; det förslaget ströks, men icke har man hört talas om, att man haft svårt för att få en ställföreträdare i det verket. Det torde icke vara svårt att få en ställföreträdare för generaldirektören i något verk som helst. Att beviljande av särskilt ställföreträdarearvode i det fall, som nu föreligger, kommer att ha konsekvenser med sig, tvivlar jag icke på. Således ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Ström* och *Bengtsson* i Norup.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Schotte m. fl., i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 128 ja mot 49 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 111 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående understöd åt ännu

*Ang. understöd
åt ånkor efter
deltagare i
Vegaspedi-
tionen.*

*Ang. understöd
åt änkor efter
deltagare i
Vegaexpedi-
tionen.* kvarlevande och behövande änkor efter män, som deltagit i ångfartyget Vegas expedition åren 1878—1880; och yttrade därvid

(Forts.)

Herr Leander: Herr talman! Jag har i denna motion hemställt, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning fortast möjligt angående antalet ännu kvarlevande och behövande änkor efter män, som deltagit i ångfartyget Vegas expedition åren 1878—1880, samt för riksdagen framlägga förslag om lämpligt understöd åt dessa änkor.

Orsaken varför jag gav denna form för min framställning har varit den, att jag 1911 var med om att underteckna en motion om pension för åtskilliga då ännu levande Vega-män. Bankoutskottet, till vilket motionen remitterades, ansåg emellertid, att utredningen icke vore fullständig och att denna helst borde göras genom Kungl. Maj:t. Nu fruktade jag få samma svar, ifall jag gjorde framställning enbart om pension för den änka, jag i min motion omnämnt. Emellertid vill jag upplysa om, att sedan jag väckte motionen, ytterligare en änka har givit sig tillkänna. Statsutskottet anser nu i sitt betänkande här i motsats till vad bankoutskottet 1911 uttalade, att dylika framställningar böra prövas i varje särskilt fall och säger sig hysa den förmodan, att riksdagen ej skall ställa sig principiellt avvisande i fråga om understöd åt änkor efter Vegaexpeditionens män, utan i särskilda fall och vid förefintligt behov med välvilja till prövning upptaga framställningar om dylikt understöd.

Jag tackar nu statsutskottet för detta välvilliga yttrande och uttalar den förhoppningen, att någon medlem av riksdagen skall till ett kommande år göra framställning om understöd åt ifrågasvarande änkor. Emellertid vill jag påpeka, att efter det motiönen 1911 blivit väckt om pension åt Vegamännen, Kungl. Maj:t själv tog saken om hand och utan vidare erinringar vid följande års riksdag 1912 framlade proposition om pension åt Vegamännen, vilken proposition också vann riksdagens bifall. Kunde nu detsamma ske beträffande ifrågasvarande änkor, så att Kungl. Maj:t toge upp saken, vore det dess bättre. I varje fall hoppas jag, som sagt, att dessa änkor skola på det ena eller andra sättet erhålla det understöd, varav de äro i behov, och i frågans nuvarande läge har jag, herr talman, därför intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 8.

Statsutskottets nu föredragna utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 205 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tekniska ele-

mentarskolan i Örebro, jämte en i ämnet väckt motion, blev av kammaren godkänt.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om åtgärder till återinsättande av de under bruk skatteköpta hemmanens åbor i besittningen av skogen å hemmanen.

Ang. vissa åbors rätt till besittning av skog.

I en inom andra kammaren avgiven och till kammarens femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 58, hade herr *Olsson* i See hemställt, att Kungl. Maj:t ville överväga vilka åtgärder kunde vidtagas för att bevara och återinsätta de under bruk skatteköpta hemmanens åbor i den dem tillkommande besittningen av skogen på hemmanen samt därefter vidtaga de skyndsamma föranstaltningar, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Olsson* i See: Herr talman, mina herrar! Jag får uttala min tacksamhet till utskottet för dess välvilliga behandling av min motion, men beklagar att, då utskottet kommit till sin kläm, denna utmynnat i ett yrkande om avslag på min hemställan.

Det torde vara lämpligt att vid detta tillfälle draga fram ett exempel på, vilka kolossala vinster bruksägarna i vissa fall gjort på dylika affärer, då de ibland på, såsom det synes, litet underligt sätt kommit i besittning av skog från åbohemman. Jag vill då anföra ett exempel från det län jag tillhör. År 1704 erhöll en finne, *Mårten Mårtensson*, lagmansrättens tillstånd att å en allmänning i Helsingland uppodla ett torp. År 1711 fick han skatteläggning på detsamma och hemmanet fick namnet *Njupan*. Då han begärde skatteköp på hemmanet, bestreds detta av *Voxna* bruksägare, vilka omkring år 1725 börjat anlägga ett järnbruk på platsen. År 1729 lyckades dessa bruksägare utverka sig skatteköp på hemmanet för 333 riksdaler $10\frac{2}{3}$ öre silvermynt, varvid dock *Mårtensson* såsom åbo bibehölls vid hemmanet.

Längre fram uppstod process om åborätten, vilken avslutades därmed att Kungl. Maj:t den 15 januari 1836 förklarade *Mårtenssons* rättsägare, nämligen hans änka *Anna Jansdotter* och hennes arvingar berättigade att bibehållas vid åborätten med de rättigheter och skyldigheter författningarna stadga. Men då sedermera konungens befallningshavande anbefalldes vederbörande underexekutor att inrymma dessa hennes arvingar å hemmanet, bestreds detta av bruksägarna, varför förrättningen inställdes. Åborna ha heller aldrig kommit i besittning av sin rätt, utan de ha spritts åt andra håll.

Nu är att märka att ifrågavarande hemmans areal utgöres av 15,218 tunnland och att det åsatta taxeringsvärdet år 1913 utgjorde

*Ang. visa
åbors rätt till
besiktning av
skog.
(Forts.)*

500,000 kronor. Bruket är för länge sedan raserat utan att påbudet i kungl. förordningen den 11 december 1766 har tillämpats angående hemmanets återgång till kronan. Åborna ha fördrivits och bruket har fått behålla hela området. Men så består också Voxna socken, där hemmanet är beläget, till jämnt 100 procent av bolagsmark.

I ett kungl. brev av den 1 december 1839 har kammarkollegium fått en mild skrapa för att inom hemmanet Njupans område intagits mer skog än som svarade mot skatteläggningen, utan att detta kungl. brev dock föranlett någon ändring i missförhållandet. I det kungl. brevet anmärkes t. ex. att hemmanet härigenom kommit att bestå av 15,218 tunnland i stället för, såsom det rätteligen bort vara, 938 tunnland efter frälsehemmansskatt, men efter avyttringsförfattningarna 131 tunnland.

Detta är ett exempel ur högen. Då de på detta sätt under bruk skatteköpta hemmanen utgöra omkring 800 stycken och då de verkliga åborna numera äro så gott som försvunna, förstår man vilka vinster bruksbolagen ha gjort. Hemmanen ha ju under tiden stigit kolossalt i värde och denna värdestegring har uteslutande kommit bolagen och bruksägarna till godo. Det vore därför rättvist och billigt att se till att dessa gamla åbor, som på dessa orter varit våra första nybyggare och som med svett och möda brutit upp sina hem i ödemarken, icke otacksamt och skymfligt förjagas och berövas frukterna av sitt arbete. De begära ej mer än att få bo kvar och odla den torva, som deras fäder gött med sin svett.

I utskottets utlåtande hänvisas till åbokommitténs pågående utredning, och utskottet har särskilt tryckt på, att denna utredning bör göras så raskt som möjligt, och har även givit kommittén en fingervisning, att om några särskilda åtgärder under tiden skulle behöva vidtagas kommittén därom borde göra hemställan till Kungl. Maj:t. Detta är nu allt gott och väl, men jag vill påpeka, att min motion är föranledd därav, att det inträffat att bruksägare på den grund att det nu börjat röras i dessa saker och att till följd av motioner inom riksdagen denna kommitté blivit tillsatt, fått bråttom att kalhugga skogen på de områden, om vilka möjligen tvist kan uppstå; och skulle utredningen om ett eller annat år visa, att det är åbor, som ha rätt till skogen på dessa områden, så finnes ingen skog att taga. Motionen avser därför att under den tid utredningen pågår sådana åtgärder skulle vidtagas, att dylika kalhuggningar förhindrades, exempelvis därigenom att Kungl. Maj:t utfärdade någon bestämmelse om förbud mot avverkning på dessa områden. Min mening har således icke varit att taga någonting vare sig från bruksägarna eller åborna, utan blott att den rätte ägaren skulle skyddas i sin rätt till dess saken bleve utredd och klar.

Det torde icke löna sig att mot ett enhälligt utskott framställa något yrkande, och jag har därför inskränkt mig till att draga fram det anförda exemplet på de oerhörda vinster bruken gjort och till att angiva anledningen till motionens väckande, nämligen att något bör göras för att skydda skogen, medan kommittén utreder, vem som har rätt till densamma.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Det har visst icke varit för utskottet obekant att anledningen till motionens väckande varit den, som motionären nu anført, och utskottet har mycket väl förstått och för sin del beaktat hans synpunkter. Motionären sade i sitt anförande, att motionen var föranledd därav, att det nu börjat arbetas med utredning av dessa frågor och att det vore tänkbart, att någon rätt skulle kunna komma att tillintetgöras under den tid utredningen påginge. Men det är också helt naturligt att möjligheten att bevara dessa åbors rätt blir beroende av resultatet av den utredning, som pågår. När man då jämför vad motionären yrkar och vad som är möjligt att göra, finner man, att motionen går ut på, att Kungl. Maj:t måtte överväga, vilka åtgärder som kunna vidtagas för att bevara och återinsätta dess åbor i deras fulla rätt. Utskottet har vid den undersökning, som gjorts, kommit till full klarhet om att den kommitté, som nu sitter, undersöker frågan om dessa åbors rätt; och det är alldeles tydligt att intet kan åtgöras från Kungl. Maj:ts sida för dessa åbors återinsättande i en rätt, förrän just denna grundrätt blivit fastslagen. Utskottet har dock, såsom också motionären erkänner, särskilt tryckt därpå, att utskottet anser och har skäl att hoppas, att kommittén icke skall underlåta att framlägga förslag till återinsättande av dessa åbor i deras rättigheter, såvida dessa rättigheter bliva fastställda. På samma gång har utskottet också ur en annan synpunkt pointerat nödvändigheten av att den stora utredningen måste snarast möjligt fullbordas. När då motionären icke har något annat yrkande än såvitt jag förstod bifall till utskottets hemställan, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. vissa
åbors rätt till
besiktning av
skog.
(Forts.)*

Herr Lindley: Herr talman! Jag kan icke underlåta att vid detta ärendes föredragande i kammaren säga ett par ord med anledning av frågans förutvarande behandling i riksdagen. Det kan nämligen riktas anmärkningar mot mig, att jag inom utskottet utan reservation gått med på dess betänkande, oaktat jag tillsammans med åtta andra ledamöter av kammaren vid januaririksdagen i år undertecknade en av herr Starbäck framlagd motion i samma ämne och utmynnande i fullständigt samma kläm som den nu föreliggande. Jag vill då först och främst säga, att orsaken varför jag då skrev under herr Starbäcks motion var den, att jag kände med mig rent instinktivt, att dessa åbor varit utsatta för en oförrätt och att man måste söka att återgiva dem deras rätt och slå vakt om deras rättigheter. Men det är ju så med allting här i världen, att ju djupare man tränger in i ett ämne, desto klarare blir det vad som kan och vad som icke kan göras i en föreliggande fråga, och jag har genom den inblick jag fått i saken, då vi i utskottet behandlat motionen kommit till den uppfattningen, att vad som kan göras, det är igångsatt. Med samma styrka varmed motionären åberopar en del föreskrifter och bestämmelser i de olika författningarna

Ang. vissa
åbors rätt till
besiktning av
skog.
(Forts.)

från 1747, 1757 o. s. v., med samma styrka framhåller utskottet de stora svårigheterna i denna fråga och de osäkra rättsförhållanden, som gällt och ännu gälla emellan åborna och bruksägarna. Därvid har utskottet icke kunnat komma till annan ståndpunkt än den, att utskottet avför frågan under hänvisning till den kommitté, som arbetar, och med understrykande därav att kommittén icke skall underlåta att, därest så finnes nödvändigt och behöfligt, omedelbart göra de anmälningar, som omnämnas på tal om kommitténs arbete. Det säges nämligen i fråga om denna kommittés uppdrag, att kommittén skall *dels* verkställa utredning rörande antalet och beskaffenheten av de å s. k. rekognitionsskogshemman samt å under bruk skatteköpta hemman befintliga lägenheter jämte de villkor, på vilka dessa innehavas, ävensom i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter må kunna tryggas i besittningsrätten till desamma, *dels ock* därest utredningen skulle giva vid handen, att beträffande lägenhetsinnehavare, *som frånvunnits sin besittningsrätt, billighetsskäl i särskilda fall synas böra föranleda ytterligare åtgärder från statens sida, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan.* Det är alltså min övertygelse att, därest kommittén skulle finna rätten ligga på dessa åbors sida — den rätt som vi icke kunnat få fram ur dessa olika författningar — så skall kommittén göra vad på den ankommer för att åstadkomma rättelse i saken. Det är detta som gjort att jag gått med på utskottets hemställan trots vissa betänkligheter, då jag känt med mig att dessa åbor behöva allt möjligt skydd och stöd från riksdagens sida. Då jag sålunda icke kunnat anföra särskilda och fullt bärande skäl för denna min känsla, har jag alltså förenat mig med utskottet och ber nu att få yrka bifall till dess hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Härpå föredrogos vart för sig andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning av möjligheten att utskeppa malm vintertiden från hamn i mellersta Norrland; och

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbud i viss utsträckning mot befordran å järnväg av försändelser innehållande brännvin.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Ang. inrättan-
de av spann-
måslagerhus.

Vidare förekom till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av spannmåslagerhus.

Uti en inom andra kammaren avgiven motion, nr 49, hade herr *Osberg* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville an- *Ang. inrättan-*
hålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående *de av spannmåls-*
inrättande här i riket av spannmålslagerhus samt för riksdagen fram- *lagerhus.*
lägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda. *(Forts.)*

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Osberg*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Anledningen till den av mig väckta motionen om inrättande i vårt land av spannmålslagerhus är att söka i omständigheter, som jag kommit underfund med under den tid jag sysslat med lantbruk. Det är nämligen så, att många av de ekonomiskt mindre väl situerade lantbrukarne få lov att avyttra en stor del av sin spannmål tidigt på hösten, d. v. s. strax efter sedan skörden är bärgad, och då i regel få taga emot ett pris, som är avsevärt lägre än det borde vara. För havre t. ex. kunna de då icke påräkna stort mera än 8 à 9 öre, men fram på våren eller försommaren få de själva betala ända till 15 à 16 öre, ja kanske ännu högre pris. Det är ju något onaturligt, som jag tänkt mig borde kunna förebyggas. Man kunde ju då tänka sig, att föreningar trädde emellan och sökte jämna ut dessa prisförhållanden. Men som vi veta, är det ganska svårt att få någon sammanhållning mellan lantbrukare, utan det brukar gå sönder, när de hållit tillsammans någon liten tid. Då har jag tänkt mig, att staten, som själv behöver spannmål, helt naturligt borde taga saken om hand, upprätta spannmålslagerhus samt själv inköpa direkt från jordbrukarne. Därigenom skulle man till väsentlig del få bort de mellanhänder, som nu göra sig avsevärda intäkter.

Jag har också i min motion anført såsom motiv för mitt förslag, att det vore nödvändigt, att vi städse hade ett spannmålslager på hand att tillgå vid inträffande missväxt eller ofred. Då har man sagt, att vi hava stora utsikter att kunna få spannmål utifrån. Men jag tror, att man icke bör bygga för mycket på dessa utsikter. Vi ha nu en längre tid tillbaka haft Amerika att lita på i detta hänseende, men vi skola komma ihåg, att befolkningen i Förenta staterna och Kanada växer, så att den själv år från år behöver mer och mer spannmål för att tillgodose sitt eget behov. Sedan ett 60-tal år har man ju haft ett ofantligt överflöd i Amerika, och då har det icke varit svårt för ett land, som saknat spannmål, att därifrån fylla sitt behov. Men det kan man icke längre säkert lita på. England t. ex. har under de senare åren sett en stor fara i detta avseende och därför mer och mer lagt an på att få landets jordbrukare att bättre odla sin egen torva. Där råda ju emellertid förhållanden, som sätta sig mycket emot detta. Landet ligger näm-

Ang. inrättan-
de av spannmåls-
lagerhus.

(Forts.)

ligen i stort sett i högadelns händer. Emellertid får England nu importera $\frac{4}{5}$ av sina livsfrönödenheter, men det har beräknats, att om man där kunde producera spannmål för eget behov, så skulle man slippa med att importera endast $\frac{2}{5}$. Det torde vara något att tänka på även för oss att såvitt möjligt ha våra egna förråd att tillgå.

Det har sagts av utskottet, att det skulle icke vara lämpligt, att staten gjorde sina uppköp från jordbrukarne direkt; det skulle falla sig alldeles för besvärligt. Men jag undrar, mina herrar, om det ändå icke vore rätta sättet, att staten köpte sin spannmål direkt från jordbrukarne. Det skulle lända dem båda till fördel. Jordbrukarne kunde få litet mer betalt för sin säd, och staten skulle också måhända i många fall kunna köpa billigare än nu. Utskottet har emellertid lagt sig emot detta och sagt, att det icke skulle vara klokt att ha större spannmåls-lager på hand. Men jag undrar, om det skulle vara någonting att säga däremot. Låt oss tänka oss ett år sådant som i år, när hela landets säd måhända brådmognar och man får ett underhaltigt utsäde. Vore det då möjligt för staten att bevara i lagerhus säd, som lämpar sig för utsäde, så kunde staten vid sådana tillfällen sträcka en hjälpande hand åt jordbrukarne. Det skulle icke vara något hinder att då använda den mindre goda säden till brödsäd och låta den bättre gå tillbaka till jordbrukarne så att säga, att användas såsom utsäde.

Man har även invänt, att kostnaderna för dessa lagerhus skulle bli oerhörda, och naturligtvis komma de att bli dryga; det vill jag erkänna. Men vi släppa ju till pengar till andra ändamål, som kanhända kosta lika mycket. Är det fråga om att bygga t. ex. ett nationalmuseum, så sparas det icke på slantarna, men när det är fråga om en rent ekonomisk sak, så drar man på det. Det tycker jag är ett märkvärdigt betraktelsesätt. Man skall tänka sig, om vårt land drabbades av ofred, av vilket stort värde det skulle vara, om man kunde påräkna att hava ett visst kvantum spannmål på hand icke allenast för härens och flottans behov utan även för civila behov. Den största delen av den manliga befolkningen tages då ut till krigstjänst, och vilka skulle bli kvar i bygderna för att sköta lantbruket? Och man får även tänka på de dåliga bärgningsåren. Det inträffar mycket ofta regnperioder just vid tiden för sädens inbärgning, och det blir ett underhaltigt utsäde. Då kunde det tänkas, att staten använde sin spannmål naturligtvis för utfordring av sina djur o. s. v., men även lämnade tillbaka till lantbrukarne vad de behövde till utsäde.

Jag har också tänkt, att staten kunde på detta sätt tillgodose härens och flottans behov av brödsäd och därför inrätta vid varje spannmålslagerhus en toppsiktkvarn, där det kunde malas efter behov, under det att säden sköttes och ordnades på maskinmässigt och modernt sätt så praktiskt och bra som möjligt. Manskpet skulle då kunna påräkna en god brödföda,

vilket nu mångenstädes det lär vara si och så med, just därför att mjölet lagras och det är så svårt att verkställa denna lagring på tillfredsställande sätt.

Ang. inrättande av spannmålslagerhus.

(Forts.)

Nu har utskottet icke kunnat gå med på min framställning och bland annat sagt, att kommunikationerna i vårt land icke äro tillfredsställande, vilket försvårar för lantbrukarne att försälja sin säd till dessa spannmålslagerhus. Ja, jag vet icke, om detta skall vara något skäl. Kommunikationerna äro ju redan nu ganska goda, och det arbetas på att undan för undan få dem förbättrade, så jag tror icke, att det är något bärande skäl, varför denna begäran om en skrivelse skulle avslås.

Utskottet har också yttrat sig om de gamla lagerhus, som funnos för nära hundra år sedan. Men vad utskottet där anfört anser jag icke heller vara något talande skäl för avslag. Dessa inrättningar fyllde nog sitt behov till en början, men allt går ju framåt, och man vet ju även, att allt emellanåt saker kunna komma emellan, som ej äro ägnade att verka befrämjande. Men vad som icke var bra för hundra år sedan kan ju förnygras och komma bra till pass nu.

Utskottet har icke framkommit med något bärande skäl emot förslaget; det är endast utskottsmedlemmarnes personliga åsikt, som gjort, att de yrkat avslag å detsamma. Utskottet har visserligen låtit höra sig för hos arméförvaltningen, men arméförvaltningen synes icke alls ha uppfattat innebörden av min motion. Ämbetsverket erkänner ändock, att det alltid bör finnas icke obetydliga spannmålslager på hand, och har därmed också sagt, att det vore bra för ett visst syfte att ha dessa lagerhus. Men, säger arméförvaltningen, »det är svårt att se, huru detta villkor skall kunna fyllas med mindre staten övertager lagerhusen». Jag kan icke förstå, huru arméförvaltningen kunnat yttra sig så i detta avseende, då ju min hemställan var, att staten skulle övertaga dessa lagerhus.

Arméförvaltningen säger vidare, att havremagasin och bagerier med mjölmagasin redan finnas å Karlsborg och i Boden och att avsikten är att inrätta liknande förplägningsanstalter inom varje arméfördelning. Nå, också där har ämbetsverket givit på hand, att det anser det nödvändigt, att det finnes lager. Men jag undrar nu, vilket sätt som är det bästa, det av mig föreslagna eller arméförvaltningens förslag. Naturligtvis finnes vid dessa magasin ingen anordning för att kunna förvara säden på tidsenligt sätt, utan de äro just och jämt lagerhus utan några anordningar för sädens och mjölets bevarande. Och jag är säker på att det är smått beställt med dessa lager, som redan nu skulle finnas, för den händelse man skulle inspektera litet.

Vidare har arméförvaltningen sagt, att det skulle bli ganska svårt, därför att det behövs lika mycket spannmål å spannmålsfattiga orter som på de mera spannmålsproducerande trakterna. Denna anmärkning göres, därför att jag föreslagit, att

Ang- inrättan-
de av spann-
målslagerhus.
(Forts.)

lagerhusen skulle förläggas till de mera spannmålsproducerande trakterna. Men det är väl dock en egendomlig invändning, och jag tycker det är konstigt, att arméförvaltningen kunnat yttra sig så tafatt. Ty man måste ju under alla förhållanden taga spannmålen där den finnes, samla in den där och sedan efter hand förflytta den till de platser, där den skall förbrukas. Och det finnes ju järnvägar inom varje arméfördelning och goda kommunikationer till varje regemente, så det vore väl intet lättare, än att man efter hand transporterade spannmålen dit den behövdes. Skulle det inträffa, att man befarade mobilisering, så kunde man mycket väl hinna förflytta så stor mängd spannmål och mjöl till mobiliseringsorten, att det räckte någon tid framåt. Det är just på grund av dessa omständigheter, som jag tycker det är egendomligt, att arméförvaltningen kunnat avgiva ett sådant yttrande som detta. Det enda jag kan säga till förklaring är, att ämbetsverket i det stora hela saknar sakkunskap på området; annars hade det icke kunnat avgiva ett sådant yttrande.

Jag har, herr talman, ingenting vidare att anföra, men härmed har jag velat yrka bifall till min motion.

Härefter yttrade:

Herr Ekerot: Herr talman! För min del kan jag ej gå med på de synpunkter, som motionären här framlagt beträffande lösningen av denna för jordbruket synnerligen viktiga fråga. Men då denna fråga om inrättande av spannmålslagerhus är före, ber jag likväl att få säga några ord, eftersom spørsmålet ju skulle kunna vid ett senare tillfälle komma fram i någon annan form än den, i vilken den nu föreligger.

Den synpunkt motionären här lagt på denna fråga, är så att säga statssynpunkten, d. v. s. han vill, att staten skulle försäkra sig om tillräckliga spannmålsförråd för att därigenom kunna komma jordbrukarna till hjälp. Jag tror nu ej, att saken kan ordnas på detta sätt, utan att den bör tas ur en annan synpunkt, nämligen den, att man bör låta lantbrukarna söka, så vitt möjligt är, i detta avseende hjälpa sig själva. Förhållandena på detta område ha ju ändrat sig i mycket hög grad under de senaste årtiondena; då man förr i tiden fick spannmålen i marknaden successivt, allteftersom man med handtröskor kunde få densamma uttröskad, är det nu helt annorlunda. Till och med den minsta jordbrukare använder numera ångtröskor, och vad de önska sälja, få de färdigt redan på höstarna, och det är på höstarna som stora kvantiteter spannmål skickas ut i marknaden. Detta har till följd, att de köpare, som ej sitta inne med tillräckligt magasinsutrymme, helt naturligt komma att sänka priserna, då ju priset är någonting, som bestämmes av tillgång och efterfrågan.

På det sättet kan man om höstarna få oerhört låga priser,

men dessa låga priser kunna ändå icke avskräcka de säljare, som behöva pengar, utan de bli tvungna att sälja under alla förhållanden, och detta är orsaken till, att spannmålsodlingen mången gång blir allt annat än lönande. När man sedan kommer fram på vintersidan eller vårsidan, stiga priserna igen, men då finns inte någon vidare spannmål att sälja; och ehuru man visserligen ser höga priser noterade, få jordbrukarna själva alltför liten del härav. Därtill kommer en annan omständighet, nämligen, att våra jordbrukare, särskilt i södra Sverige, sakna tillräckliga magasinutrymmen och även av den anledningen äro tvungna att sälja sin spannmål.

*Ang. inrättan-
de av spannmåls-
lagerhus.
(Forts.)*

Denna fråga om inrättande av spannmålslagerhus har ingående dryftats mellan jordbrukarna. Man har utlyst sammanträden, man har skrivit broschyrer och allt möjligt, men ännu är ingenting vidare gjort i Sverige. I Tyskland däremot är, som vi veta, saken ordnad, och att detta ej varit utan betydelse för det tyska jordbruket, är alldeles säkert.

Nu är det omöjligt för mig att på rak arm här säga, vad som bör göras i frågan. Så mycket är emellertid säkert, att man knappast kan tänka sig en lösning av frågan på den vanliga föreningsvägen allenast, just emedan denna frågas ordnande kräver tillgång på ganska stora kapital.

Lantmännen, som lämna sin spannmål till lagerhusen, måste ovillkorligen ha betalt för den, ty de ha sina utgifter särskilt om höstarna, och därför måste de då ha dessa pengar. Det är sålunda nödvändigt, att lagerhuset kan betala åtminstone en del av den levererade spannmålen.

En sak, som här också spelar in, är naturligtvis förhållandet mellan de priser, som gälla om hösten, och priserna längre fram. Om en prisstegring äger rum, blir lagerhuset ju en god affär, om priserna däremot falla — och detta är en sak som man ej kan förutse, åtminstone ej med alldeles bestämd säkerhet, fastän det vanligen brukar inträffa en stegring — ja, då skulle det kunna bli en ruinerande affär.

Därtill kommer, att det kräver ganska mycket arbete att sköta och bevara så mycket spannmål, varjämte ytterligare får tagas i betraktande den omständigheten, att man icke kan från magasin eller från lagerhus utväga samma kvantitet, som man invägt, på grund av att spannmålen alltid förlorar i vikt genom lagringen. Allt detta gör, att det behövs mycket pengar för ett sådant företag, som ju är en riskabel affär och dessutom någonting, som icke är prövat i vårt land, vilket väl är orsaken till att det är så oändligt svårt att sätta någonting i gång för denna frågas lösning.

Nu menar jag, att skall denna fråga kunna lösas, måste statsmakterna träda emellan på något sätt, dock icke så, att de ensamma taga saken om hand och lämna det enskilda initiativet åsido, utan så, att de träda hjälpende emellan genom beviljande av lån eller genom att lämna sin medverkan till — man skulle

Ang. invrättan-
de av spannmåls-
lagerhus.
(Forts.)

kunna uttrycka det så — ett försökslagerhus. Sedan man vunnit erfarenhet därav, vore det naturligtvis lättare att i fortsättningen få saken ordnad, då man hade sin erfarenhet att bygga på.

Då frågan nu är före, har jag velat framhålla dessa synpunkter, och skulle också vilja säga, att jag hoppas att de, som framdeles komma att här i riksdagen besluta, om frågan senare föres fram, skola upptaga den med välvilja och förståelse, då det gäller ett viktigt ekonomiskt, ett ekonomiskt intresse ej blott för den enskilde, utan även ett sannskyldigt statsintresse, ty detta skulle kunna vara ett sätt, mina herrar, att främja spannmålsodlingen i vårt land, då lantbrukarna därigenom skulle kunna med större säkerhet än nu är möjligt lagra sin spannmål och kunna få priserna jämnare och säkrare, en sak, som inte är utan betydelse, när det gäller en näring som denna.

Jag har beträffande motionen inset yrkande att göra, men jag vill å andra sidan framhålla, att herr Osbergs framställning har sin stora betydelse, fastän jag ej kan finna, att den för ögonblicket är lagd på rätt bog.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Jag vill till en början säga, att det varken är den omständigheten, att motionären ansåg, att utskottet icke förebragt tillräckligt bärande skäl för sitt avslagsyrkande, eller den omständigheten, att han ansåg, att utskottet ej satt inne med tillräcklig sakkunskap för att bedöma hans motion, som föranledde mig att begära ordet. Men jag ber att få framhålla, att jag i alla fall finner, att det tycks förhålla sig så, att motionären själv kanske icke är i besittning av den nödiga sakkunskapen för att kunna bedöma, vart ett realiserande av de i hans motion föreslagna åtgärderna skulle leda. Man måste betänka, att dessa spannmålslagerhus ej kunna uppföras till ett antal av endast ett eller två eller ens ett för varje län, utan det måste upprättas en hel del i varje län, om de skola kunna bli till den nytta motionären hoppas. För närvarande ha vi, kan man säga, ett spannmålslagerhus vid nära nog varje järnvägsstation. Där är det möjligt för lantbrukare i trakten att kunna efter försäljning avleverera sin spannmål. Men så skulle ej vara fallet, om dessa stora spannmålslagerhus skulle upprättas, och särskilt icke, om endast några få upprättades i de mera spannmålsproducerande trakterna. Resultatet skulle alltså bli rakt motsatt vad motionären åsyftat i sin motion, nämligen att dessa spannmålslagerhus ej skulle komma att bli till nytta för den mindre sädesproducerande befolkningen.

Motionären talar i sin motion även om kvarndrift o. s. v., men eftersom han icke inlät sig därpå i sitt anförande, skall också jag förbigå detta.

Vi kunna för övrigt redan av motionen se, vart hans förslag skulle leda; om vi nämligen tänka på de där antydda kost-

naderna för dylika lagerhus, förstå vi, vad det skulle medföra för kostnader att upprätta ett centralt ämbetsverk, som skulle sköta om det hela och dessutom anställa tjänstemän för varje särskilt lagerhus, vartill ytterligare skulle komma kostnader för anställande av fackmän, för den händelse man dessutom skulle börja driva kvarnrörelse.

*Ang. inrättande av spannmålslagerhus.
(Forts.)*

Jag vill för övrigt framhålla, att just det sista anförandet, av herr Ekerot, tydligt fastslog, att ett insläende på den väg motionären anvisat skulle innebära en hjälp endast för de stora lantbrukarna, vilka kanske ej i så hög grad äro beroende av frakt och dylika kostnader, och resultatet skulle alltså bli det motsatta motionären avsett. Den hjälp, motionären sålunda fick av herr Ekerot, tycker jag var sådan, att han borde ha betackat sig för den.

Vad angår det påståendet, att ej nog bärande skäl för avslagsyrkandet anförts, vill jag framhålla, att utskottets blotta påpekande av kostnaderna är väl bärande skäl nog. Jag tycker, att motionären ej bort anse det ha varit så märkvärdigt, att man anförde detta skäl, när i detta fall kostnaderna bli så stora och likväl, efter vad man kan finna, till bra liten nytta eller egentligen ingen nytta alls.

Arméförvaltningens utlåtande talar ju tydligt för sig självt. Det skulle för övrigt för att avge ett sådant yttrande knappast ha behövts någon sakkunskap, ty personer med vanligt sunt bondförstånd hade sagt detsamma. Men då motionären i motionen åberopat just de militära synpunkterna, ansåg utskottet, att det var lämpligt att få svar på tal även i den delen, och det fick man, till och med väl alltför tydligt efter motionärens uppfattning.

Exemplet med de kronomagasin, som funnos på sin tid, är egentligen ett bevis för omöjligheten att realisera motionens syfte. Jag ber motionären läsa igenom de gamla riksdagsprotokollen och där se efter, vilken orsaken var till, att dessa kronomagasin indrogos. Där står att, med ändrade skatteförhållanden blev emellertid hela magasinsinrättningen överflödig så mycket mer som den visat sig ej fylla sitt ändamål, snarare tvärtom. Talet om att genom den av motionären föreslagna anordningen det skulle vara möjligt att förhindra, att jordbrukarna sålde sig för när, tror jag icke alls man kan få bekräftat. Ty det är i så fall andra omständigheter, som äro orsaken till, att en jordbrukare säljer sig för när, dock icke den, att han ej har utrymme nog, ty vilken jordbrukare har så litet utrymme, att han icke skulle ha rum att förvara den frösäd han behöver till våren? Jag tror det är få jordbrukare, som ha det ordnat på detta sätt. Utan det är troligt, att det är andra skäl, bland annat rent ekonomiska, som göra, att han säljer sin säd om hösten. Att, såsom motionären säger, den föreslagna anordningen skulle kunna åstadkomma högre priser, är otänkbart med de kostnader till olika ändamål, som dessa inrättningar skulle förör-

Ang. inrättan-
de av spann-
målslagerhus.

(Forts.)

saka. Och att sedan från dessa spannmålslagerhus köpa igen den erforderliga frösäden, tror jag litet var av de jordbrukare, som verkligen önska *fröbar* frösäd, skulle betacka sig för.

Jag skulle kunna gå vidare in på denna sak, men då jag anser, att motionen icke, utöver vad utskottet anfört, tarvar tydligare svar än den fått, tillåter jag mig att nu yrka bifall till utskottets utlåtande och avslag på motionen.

Herr Osberg: Herr talman! Jag ber att få säga, att jag kände mig ganska tilltalad av vad herr Ekerot anförde. När jag gjorde denna min framställning, var det endast min mening att försöka få fram några medel att på något sätt råda bot på de missförhållanden, som nu existera. Men jag hade icke tänkt, att jag med mitt förslag skulle komma till sakens lösning med ens, utan då jag begärde detta skrivelseförslag, var det min mening, att i den utredning, som skulle bli följd därav, man skulle utreda de olika sidor av frågan, som kunde anses belysande för densamma och grundläggande för dess lösning. Jag har sålunda, som sagt, icke alls någonting att invända emot vad herr Ekerot här sagt, utan jag anser, att om saken kunde ordnas på något annat sätt än det av mig föreslagna, vore det bra. Huvudsaken är att någonting blir gjort, så att den mindre väl situerade lantbrukaren, den i ekonomiskt avseende mest tryckta, kan få den hjälp han behöver härvidlag.

Riktigheten av vad herr Torgen här sökte göra gällande med sina ord kan den bedöma, som själv är jordbrukare och har kännedom om jordbruksförhållandena; är man det, finner man med ens av vad han yttrade, att han icke alls är hemma på området. Det tror jag vi kunna vara ense om.

Jag vill med vad jag har sagt endast ha framhållit, att kan frågan tillfredsställande lösas på något annat sätt än det av mig föreslagna, är däremot intet att säga.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i syfte att allmänna val, särskilt till andra kammaren, må förrättas å vardagar.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 41, hade herr *Räf* hemställt, att riksdagen behagade besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes ur såväl synpunkten av söndagens religiösa helgd och ställning såsom vilodag som ock i samvetsfrihetens intresse låta utredning

verkställas i syfte att särskilt valen till andra kammaren skulle förrättas på vardagar, vilka för sådant ändamål, i den mån det erfordrades, borde göras arbetsfria, samt för riksdagen framlägga de förslag, som kunde befinnas därför erforderliga.

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande &
vardagar.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen med anledning av herr Råfs ifrågavarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på vad sätt skulle kunna införas arbetsfria vardagar för ordinarie val till riksdagens andra kammare samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Clason, K. J. Ekman* och *von Geijer* mot vissa delar av utskottets motivering;

av herrar *Bellinder, Kjellén, Stadener, von Mentzer* och *Gullberg* mot viss del av motiveringen;

av herrar *Edén, Olof Olsson, August Ljunggren, Ericsson* i Vallsta och *Lindqvist* i Stockholm, vilka yrkat avslag; samt

av herrar *Jönsson* i Slätåker och *Karlsson* i Mo.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talman en på begäran ordet till

Herr Edén, som yttrade: Herr talman! Det utlåtande av konstitutionsutskottet, som andra kammaren nu har att behandla, företer redan ifråga om reservationerna en så stor egendomlighet, att kammaren väl kan ha anledning att lägga märke därtill. Utskottet består som bekant av 20 ledamöter. Utav dessa ledamöter ha 5 reserverat sig för avslag, icke mindre än ytterligare 10 ha reserverat sig mot utskottets motivering antingen i vissa delar eller också i allmänhet, och av de återstående ha 4 varit frånvarande vid justeringen. Följaktligen återstår som verklig representant för utskottsmajoritetens mening summa *en* medlem av utskottet — vilken det kan vara, torde kammaren själv taga reda på genom att studera förteckningen på de närvarande. Redan denna omständighet bör väl visa, att ibland den majoritet, som på sin tid har dikterat utlåtandet, råder en så stor splittring och förvirring, att man väl må fråga sig, om det i själva verket finnes någon majoritet bakom detta utlåtande. Och jag tror, att, om vi gå en smulare närmare in på saken, skall ingen kunna undra på, att så blivit förhållandet.

Vad är det nämligen motionären i huvudsak yrkat? Jo, att Kungl. Maj:t måtte utreda möjligheterna att åstadkomma, att »särskilt valen till andra kammaren må förrättas på vardagar, vilka för sådant ändamål, i den mån det erfordras, böra göras arbetsfria.» Utskottet har upptagit yrkandet i den form, att det anhåller om utredning hos Kungl. Maj:t »huruvida och på

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande
vardagar.
(Forts.)

vad sätt må kunna införas arbetsfria vardagar för ordinarie val till riksdagens andra kammare.»

Det första, som det här gäller, är sålunda ett yrkande om valens till andra kammaren förläggande till vardagar och det andra, att dessa vardagar skola göras arbetsfria, d. v. s., man vill genom detta yrkande bryta med den praxis, som nu är efter år allt starkare och starkare utvecklat sig, nämligen praxis att förlägga andrakammar-valen till söndag, och man vill göra det i sammanhang med åtgärder, som skola innebära, att de vardagar då valen förrättas skola göras arbetsfria.

Jag måste först fråga: finns det verkliga tillräckliga skäl för att på detta sätt gå till angrepp mot den utvecklade praxis med förrättande av andra-kammarvalen på söndag? Motionären och utskottet ha huvudsakligen anfört tvenne skäl, det ena, att många medborgare av religiösa skäl kanske ha blivit hindrade att rösta, när valet utsatts till en söndag, det andra, att medborgare, som eventuellt ha deltagit i valet, åtminstone kunna ha känt sig illa berörda. Styrker verkligen erfarenheten dessa skäl mot valens förrättande på söndagen? Vid de sista valen till andra kammaren nu i april månad försiggingo som bekant valen i de allra flesta lantvalkretsar på söndag, och aldrig har någonsin deltagandet i andrakammar-valen varit så starkt som då. Över huvud taget tycker man sig märka, att just detta förläggande av valen till söndagen långt ifrån att avskräcka personer på grund av samvetsbetänkligheter från att delta i valen tvärtom varit ett medel att få upp deltagandet i valen så som man fått det. Det kan förresten icke alls förvåna. Huru skulle det egentligen vara möjligt, att en så stark samvetsbetänklighet skulle göra sig gällande mot att förrätta andrakammar-val på en söndag, när vi ju veta, att faktiskt i landet överallt exempelvis kyrkostämmor oupphörligen hållas på söndagarna, och dessa kyrkostämmor äro väl i och för sig icke på något vis mera ägnade att höja söndagens helgd än valen till andra kammaren. Ty på kyrkostämman gå som bekant många gånger för sig synnerligen världsliga saker, en hel mängd ekonomiska frågor behandlas, en massa val förrättas, och ganska allvarsamma sammandrabbningar komma till stånd. Jag behöver i detta hänseende endast påminna om prästvalen, vid vilka ibland agitationen och sinnesstämningen efter en rik erfarenhet kunna vara minst lika upphetsade som vid andrakammar-val. På samma sätt som sålunda kyrkostämmor brukas hållas på söndagarna, hållas mycket ofta kommunalstämmor på söndagen, och jag har icke hört, att det ansetts innebära något tryck på vederbörandes samvetsömhet i de kommuner, där så skett.

Nu har visserligen utskottet bifogat en statistik, som ådagalägger, att det finns ett mycket stort antal kommuner, där de ordinarie kommunalstämmorna icke hållas på söndagen. Men detta behöver naturligtvis icke betyda, att man i de kommunerna skulle vara rädd för att över huvud gå till ett samman-

träde, i varje fall att gå till andrakammarval, på en söndag. Det kan bero på en hel mängd praktiska förhållanden, och i många fall ligger saken nog helt enkelt så, att de små kommunerna, inom vilka avstånden äro ringa, anse sig kunna hålla stämmor lika gärna på en vardag som på en söndag, och att i sådana kommuner, där kommunikationerna äro utmärkta, såsom fallet exempelvis är utanför de stora städerna, det rent av skulle kunna vara en fördel att hålla kommunalstämma lördags afton eller så. Ifrågavarande statistik bevisar således ingenting alls i den sak, som nu föreligger till behandling. Men vad som är faktiskt, det är, att riksdagen under de senaste åren har i ett par punkter sökt möjliggöra, om också bara möjliggöra, vissa allmänna vals förrättande å vardagar.

(Forts.)

Alltså, skulle man nu slå in på den bog, som utskottet vill och uttala sig för att andrakammarvalen måste förläggas till vardagarna, då komme man först och främst helt och hållet att bryta med den praxis, som utvecklats, och vidare skulle man alldeles träda i strid med hela den riktning i lagstiftningen, som under senare år gjort sig gällande, och som gått ut på att möjliggöra användningen av sön- och helgdagar för dylika ändamål. Men icke nog med detta, som emellertid i och för sig för mig skulle varit tillräckligt skäl att ställa mig emot motionen. Kanske ändå betänkligare blir innehållet i detta utskottsutlåtande, om man ser efter, vilka medel, som utskottet trots sig kunna använda för att vinna dessa s. k. arbetsfria vardagar.

Man må väl fråga sig först: vad menas med en vardag, som »göres arbetsfri», som det heter? På vad sätt skall den göras arbetsfri? Jo, säger utskottet, det finnes två olika möjligheter. Den första möjligheten är den, att man skulle indraga någon av de helgdagar, som nu firas på vardagar — det skulle då gälla någon helgdag under årets första hälft, ty som bekant hava vi icke under årets senare hälft, under valtiden, någon som helst helgdag, som firas på en vardag. Man skulle kunna draga in någon eller några helgdagar, som infalla under tiden från jul till inemot midsommar. Då frågar jag: om man gör så, om man drager in de helgdagarna, blir därför en vardag på hösten arbetsfri? Jag har icke kunnat förstå, hur det skall kunna gå till. Man kan ju alltid säga så, som utskottet säger, att på det viset slippa vi ifrån den nationalekonomiska förlusten. Men därtill skulle jag vilja svara: tror verkligen utskottet att, om man drar in exempelvis trettondagen — vilket jag inom parentes sagt icke tror, att andra kammaren skulle vilja vara med på — men om så skulle vara, tror utskottet, att den national-

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande
vardagar.
(Forts.)

ekonomiska vinsten därav skulle uppväga vad man förlorar genom att sätta in en dag i september, då arbete skulle vara förbjudet? Man observere, att den indragna helgdagen i så fall skulle tas på en tid av året, då arbetet är ringa, men den nya »arbetsfria» dagen skulle läggas under den tid på året, då arbetet är som allra mest trängande, i varje fall inom jordbruken. Jag kan ej finna annat än att utskottets resonemang i denna del är fullkomligt ohållbart.

Men det blir värre ändå. Utskottet har också ett annat medel, som utskottet för sin del förklarar vara ett bättre medel. Och det medlet skulle vara, att man skulle ställa så till, att om en sådan arbetsfri dag införes, det skulle givas ersättning för den förlorade arbetslönen åt de arbetare, som icke få arbeta. Min första fråga på den punkten här i kammaren liksom i utskottet blir den: är andra kammaren beredd, är något parti i andra kammaren berett att uttala sig för den grundsatsen, att man genom lagstiftning skall kunna ålägga en arbetsgivare att betala ut arbetslön för en dag, då arbetaren *icke* går till sitt arbete? Jag har frågat om detta inom utskottet. Jag har icke fått något svar. Det skall bli intressant att höra, om jag kan få det här i kammaren. I varje fall skulle detta bli en alldeles ny och synnerligen avancerad grundsats i svensk lagstiftning. Och vidare: vilka är det, som kunna få en sådan ersättning från arbetsgivarna? Jo, naturligtvis endast de, som ha en arbetsgivare, således lönearbetarna. Huru går det för alla dessa, som icke ha någon arbetsgivare, alla dessa småbönder, alla dessa hantverkare, alla dessa torpare, som icke ha någon daglön, huru går det för dem? Vem skall ge dem ersättning? Skall staten betala den, eller skall kanske kommunen uppträda som arbetsgivare och göra det, eller vem skall göra det? Icke heller här har något svar kunnat givas. Saken är nog helt enkelt den, att hela detta försök att stipulera såsom villkor för valens hållande på vardag, att en arbetare skall få ersättning för förlorad arbetsförtjänst, det försöket är, såvitt jag kan finna, fullkomligt hopplöst. Något sådant lyckas det ej att genomföra.

Men då är det också av ganska stort intresse att kunna giva den upplysningen, att villkoret för att den egendomliga majoriteten i utskottet kom till stånd var just det, att i motiveringen skulle införas en uttrycklig förklaring, att på de arbetsfria vardagarna skulle ersättning givas för den förlorade arbetsförtjänsten. Det var grunden för hela majoritetens bildande. Och när grunden är så lagd, kan man ungefär tänka sig, huru mycket fog det finnes för hela framställningen från utskottet.

Det stannar icke härvid. Majoriteten i utskottet bildades som sagt på denna grund. Jag har nyss varit inne i första kammaren och hört på debatten, så länge jag kunde i väntan på föredragningen här, och har då till min stora övriga förvåning fått erfara, att de två huvudrepresentanterna från första kammaren för denna majoritet i nämnda kammare yrkat bifall till

utskottets hemställan, men med uteslutning av hela sista stycket i motiveringen, d. v. s. just det stycke, som upptager det oefftergivliga villkoret för majoritetens tillkomst i utskottet. Med detta försvinna sålunda alla de garantier, som vederbörande, vilka fastnade på denna »limsticka» — som man kanske skulle kunna kalla den — hade försökt skaffa sig för att icke det hela skulle bli till fara för särskilt arbetarbefolkningen. Man vill i första kammaren helt enkelt stryka hela det stycket. Sker detta i den kammaren, då försvinner därmed också det uttalande, som i en hastig vändning i sista stund kom in i utskottets motivering, och i vilket man uttalade sympatier för en för hela landet gemensam valdag. Och blir detta yrkande antaget i första kammaren då står kvar själva klämman jämte den allmänna motiveringen om nödvändigheten att förlägga valen till vardagar, men hur vardagarna skola kunna göras arbetsfria, är lämnat fullkomligt öppet.

*Ang. vissa
allmänna vals-
förrättande &
vardagar.
(Forts.)*

Under sådana förhållanden måste andra kammaren — förutom det, att jag hoppas andra kammaren i och för sig icke skulle kunna vara med på ett så olämpligt och ett så ytterst illa genomtänkt förslag som detta — under sådana förhållanden, säger jag, måste andra kammaren också tänka därpå, att om mot förmodan utskottets förslag här skulle gå igenom, då blir det icke det nu föreliggande förslaget med dess motivering, som blir riksdagsskrivelse, utan ur motiveringen försvinner just det, som man eventuellt i denna kammare skulle sätta värde på, och kvar står det, att kammaren har utan någon som helst garanti uttalat sig för att andrakammarvalen skola ske på vardagar, som göras arbetsfria. Jag tror icke, att andra kammaren vill inlåta sig på en sådan risk.

För mig är det ganska tydligt, att, om denna skrivelse över huvud taget komme till stånd, den aldrig skulle kunna leda till något resultat ifråga om lagstiftning. Jag kan inte se och ingen har heller visat upp, hur Kungl. Maj:t skulle kunna lösa den gåtan att skapa vardagar, som göras arbetsfria, och ändå lämna ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Jag tror icke, att det blir någon lagstiftning av; men risken är, att, om andra kammaren bifaller i någon form utskottets förslag, så har kammaren därmed givit en opinionsyttring för valens förläggande på vardagar, en opinionsyttring, som utan tvivel kommer att leda till påföljd vid utlysande av val nästa gång. Det tror jag icke, att andra kammaren kan vara med om.

Herr talman, jag kan icke finna, att söndagens helgd på något sätt kränkes därigenom, att man på en sådan dag vart tredje år förrättar val till andra kammaren, när så ofantligt många andra allmänna arbeten utföras på den dagen, utan att det väcker missnöje. Jag kan icke heller finna, att ett deltagande i andrakammarval på söndag skulle strida mot verklig fromhet. Det kan icke strida mot verklig fromhet att fullgöra den högsta medborgerliga skyldighet, som åligger varje

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande ä
vardagar.
(Fortis.)

man i detta land. Det borde vara en protestantisk uppfattning, att i detta ligger något, som man i skriften kallar att göra gott på sabbaten och icke tvärtom. Men skulle det vara så, att man här ginge med på ett sådant skrivelseförslag, då komme andra kammaren att uttala sig mot den enda praktiska möjlighet, som finnes, att göra andrakammarvalet lättare tillgängligt för de stora väljarmassorna på landet, då skulle andra kammaren komma att uttala sig mot den ordning, genom vilken den äntligen demokratiserade valrätten bäst kan komma till utövning, då skulle andra kammaren komma att stödja åtgärder, genom vilka kanske hundratusenden finge stora svårigheter att frambära sin valsedel.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka avslag på så väl utskottets hemställan som motionen.

I detta anförande instämde herrar *Ericsson* i Vallsta, *Säfstrand*, *Juhlin*, *Åkerman* i Halmstad, *Lundgren*, *Molin* i Dombäcksmark och *Berg* i Munkfors.

Härpå yttrade:

Herr Räf: Herr talman! Det är nu en gång så, att, då konstitutionsutskottets ordförande tar sig för att måla, så målar han med mycket duktiga färger. Det ha vi allesammans god erfarenhet av. Och härvidlag har han verkligen framställt en sådan bild av utskottets utlåtande, att jag knappast, fastän jag suttit i utskottet rätt mycket, känner igen bilden ifråga.

Han talade om den oändligt stora splittring, som förekommit i konstitutionsutskottet. Det kan hända, att konstitutionsutskottets ordförande kände mera splittring än jag, men jag vet icke om någon mera splittring ifråga om detta utlåtande än det stora stycket på sidan 6 och avslagsyrkandet av herrar *Edén* m. fl. Det kan hända, att det varit andra splittringar, som jag icke känner till, men av diskussionen har icke heller framgått någon annan meningsskiljaktighet mellan de olika utskottsmedlemmarna.

Herr ordföranden tycktes glädja sig åt den utvecklingen, att man allt mer och mer kommer att hålla dessa val på söndagar och att denna grundsats slår sig fast allt mer och mer i svenska folket. Jag får säga herr ordföranden, att det finnes bra många tusende, som lika mycket sörja över detta förhållande, som herr ordföranden gläder sig över det. Och det kan väl komma den dag, då uppgörelse sker mellan dessa båda linjer. Det är en sak, som jag hört förut, att man talar så mycket om det sista valet, och att detta uppkallade väljarmassorna i snart sagt oerhörd grad och som aldrig tillföre. Ja, låtom oss också minnas, under vilka omständigheter det sista valet inträffade. Man kan säga, att det stod snart sagt en våldel över riket, och

det gällde att göra sitt bästa för att ut och rädda... Jag vill icke säga ut de två ord, som jag tänkte tillfoga, men herrarna veta dem nog själva. Det finnes något, som heter konung och fädernesland, och man har aldrig ryckt upp med så stark och forcerad kraft för att rädda detta som sist. Och det är att märka, att de val, om vilka utskottet uttalat sig, alls icke äro sådana extra val, som det då var, utan ordinarie val. Skulle sådana extra val, som förelegat i år, komma att ske i anledning av att något särskilt inträffat, så är det ett helt annat förhållande än med de ordinarie valen. De ordinarie valen kan man på förhand reglera uti ifrågavarande avseende. Det kan man kanske icke så lätt göra med avseende å dessa extra val, som till äventyrs torde inträffa mera när som helst.

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.
(Forts.)

Herr ordföranden har erinrat om de ordinarie kyrkostämmorna. och att man tar sig varjehanda saker före där, och att dessa hållas på söndagar. Men jag vill svara därpå, att ett ganska konstant uttryck har givit sig tillkänna från domkapitlen i anledning av förfrågan i detta avseende, vari den önskan uttalas, att dessa ordinarie kyrkostämmor icke skola hållas på söndagar. Och dessa uttryck ha även kommit från religiöst intresserat håll.

Herr ordföranden yttrade, att kommunalstämmorna icke tyckas hållas på söndagar i så många fall — jag vill icke säga: som han önskade — men i varje fall har icke utvecklingen gått åt det hållet, att det blivit så många söndagar, då kommunalstämmor hållas. Herr ordföranden gissade, varpå detta kunde bero, och jag kan också gissa. Ingendera av oss vet bestämt, hur det förhåller sig. Jag hänvisar emellertid herrarna till den tabell, som finnes på sidan 8 i motionen. Det är icke gissningar, utan det är bestämda förhållanden. På tal om jämförelsen mellan dessa stämmor och riksdagsmannavalen får jag säga, att det dock förhåller sig så, som konstitutionsutskottet också säger, att församlingarna eller kommunerna äga själva rätt att bestämma, huruvida stämmorna skola hållas på söndagar eller ej. Ifråga om riksdagsmannaval däremot har icke valmannen det ringaste att säga om den saken, utan det är konungens befallningshavande, som avgör det. Det heter i regeringsformen, att konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Måhända *tvingar* konungen icke här samveten, men hur det går med att icke *låta tvinga*, det är en annan sak.

Nu säger man, att genom att indraga en helgdag gör man ingen annan dag fri. Nog förstår man det, att det är fråga om, att man icke anser sig ha råd att försaka en arbetsdag. Och som hjälp mot detta har utskottet föreslagit, att det skulle indragas en helgdag i stället. På tal om denna sak vill jag för övrigt säga för dem, som ha en stark känsla för Marie bebådelsedag, att man behöver icke indraga de betraktelser, som i allmänhet hållas på den dagen, utan de kunna mycket väl förflyttas, som förhållandet redan nu är med andra sådana, till en efterkommande

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.
(Forts.)

söndag. Nog förstår var och en, hur lätt detta vore, ifall — vågar jag säga det — man *ville*.

Därefter kommer herr ordföranden till ersättningsfrågan, men den skall jag be att få upptaga i ett annat sammanhang.

Så säger herr ordföranden, att han kan icke finna några samvetsbetänkligheter uti ifrågavarande avseende. Nej, det tror jag nog, att icke herr ordföranden kan finna samvetsbetänkligheter, men det kan finnas andra människor, som ha samvetsbetänkligheter. Och jag vill i det avseendet erinra om, att denna motion är tillkommen i anledning av och, det kan jag säga, utgör en ganska direkt avskrift av den petition, som på sin tid framgavs till Kungl. Maj:t. Där talas om samvetsbetänkligheter i detta avseende. Det är ungefär 150 tusen personer, som tecknat denna petition, och dessa 150 tusen de kunde väl gälla något även i herr ordförandens ögon. Och så är det att märka, att bland dessa 150 tusen är det en hel massa mycket stora sammanslutningar, som det står här på sidan 2. Jag har här även namnen på dem, som föranlett denna petitions avfattande eller åstadkommande, och de ha även samma åsikt. Det börjar med ärkebiskop Ekman och sedan följa herrar Rappe och prins Bernadotte och lektor Waldenström o. s. v. Det är inalles 24 mycket framstående personer på det religiösa området i vårt land. Kanske man även kunde tillmäta dem ett litet grand hänsyn. Om jag ställer hela denna skara mot det uttalande, som blivit gjort av herr ordförande i konstitutionsutskottet, så får man väl icke heller förvåna sig, om jag måste lyssna litet på dem. Och det kan också vara skäl för herrar riksdagsmän att fästa litet mera avseende vid vad dessa 150 tusen personer och alla dessa organisationer haft att andraga.

Dylika petitioner brukar man här i andra kammaren, isynnerhet om de gå i lämplig riktning, skänka ett mycket stort erkännande. Jag vill säga, mina herrar, att det beror så mycket, på vilken ståndpunkt man ställer sig i denna fråga. Är det så, att man menar, att religionen endast är en privatsak, då förstår jag så innerligt väl, varför man icke tar någon som helst hänsyn till dylika angelägenheter. För dem bör det icke finnas någon statsreligion. Det är ju helt naturligt. Och därför arbetar man hela tiden i den riktningen, att man skall förslöa känslan i dessa avseenden för att möjliggöra avskaffandet av religionen som statsreligion. Ett mycket lämpligt sätt i det avseendet är att försöka förslöa känslan för sabbatshelgd och sabbatsvila. Och dem, som verkligen vilja behålla sabbatsvilan men icke vilja behålla sabbatens helgd, dem ber jag att få erinra — och det kunna de själva lätt tänka efter — att det icke kan vara möjligt att på längden behålla sabbatsvilan, om den icke får uppbaras av sabbatshelgden. Men varpå sabbatshelgden i sin ordning vilar, det kan var och en räkna ut. Om man däremot utgår från att det skall vara religionsfrihet i vårt land, då synes det mig att man skall komma nästan omedelbart in på den tankegång, jag

här sökt förfäktas, ty jag kan icke tänka mig, att det finnes någon i kammaren, som ansluter sig till religionsfriheten och på samma gång tänker sig att denna skall omfatta även något annat än kristendomen. Sedan kan denna religionsfrihet inom kristendomens gränser röra sig i alla möjliga schatteringar, former och åsikter, men nog menar man väl, att det skall vara kristendom. Icke kan man tänka sig, att här skall vara sådan religionsfrihet, att man kan sätta upp ett Buddhatempel eller i landsbygden vid sidan av den kristna religionen predika Buddhas lära. — Och vad den kristna religionen beträffar, är den även i avseende å sabbatsbudet mycket bestämd, så att därom behöver icke finnas någon tvekan. Som herrarna veta, tillhör jag icke de starkt statskyrkliga, så att jag behöver tala å deras vägnar, men jag hör i alla fall till dem, som bekänna sig till någon form av kristendom, och det är mycket på grund därav, som jag gjort mig till tolk för deras önskan, som vilja ha fram frågan.

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.
(Forts.)

I konstitutionsutskottets utlåtande kunna herrarne se, vad jag har önskat i denna sak. Jag har önskat, att »valen till andra kammaren må förrättas på vardagar, vilka för sådant ändamål, i den mån det erfordras, böra göras arbetsfria». Sådan är min framställning i saken, och jag undrar, om den icke har resonans hos rätt så många här i kammaren. Utskottet däremot har svarat på detta sätt: det skulle »införas arbetsfria vardagar för ordinarie val till riksdagens andra kammare», något som naturligtvis går vida över den lilla anhållan jag gjort. Men det är ju klart, att man gärna tar emot en gåva, även om den är något större än man begärt. Jag har begärt arbetsfrihet under valdagar *i mån av behov*, utskottet har givit det för *hela valdagen*. Om detta har varit befordrande för motionen eller ej, därom skall jag icke för närvarande yttra mig.

Nu vill jag, vad det mycket omtalade utskottsutlåtandet beträffar säga det, att jag tycker det i huvudsak ser mycket vackert ut. Jag förstår, att det icke överensstämmer med herr ordförandens uppfattning, men om det blir så, att jag måste gripa till ordet ännu en gång, så skall jag uppräknas de vackra poänger, som finnas i detta utlåtande, och jag tror, att dessa ha en mycket stor betydelse för den fråga, som vi nu behandla. Jag tror, att de kunna vara till nytta både för motionen och för åtskillig pressdiskussion.

Vad det beträffar, som jag sett antydast i några Stockholms-tidningar, att vi nu skulle giva ett sådant kraftigt avslag på denna motion, att den aldrig mer vågade sig fram till riksdagen, så misstänker jag, att den har så mycken styrka i sig själv att den om vi än avslå den aldrig så kraftigt, nog åter gluttar fram på riksdagens bord; så icke är det värt att komma med det skrämnskottet.

Nu kommer jag till en svårighet, nämligen den ekonomiska sidan av saken, som omnämnes på sidan 6 i betänkandet. Man måste ju taga behörig hänsyn till de mindre lyckligt lottade, i

Ang. vissa
allmänna val-
förrättande
vardagar.
(Forts.)

samhället, och det synes mig, att utskottet angivit en möjlighet till lösning av den frågan, då utskottet säger: »Det synes emellertid utskottet vara en viktig förutsättning för den föreslagna reformen, att densamma ej kommer att verka betungande för dem, som äro hänvisade att leva av sin dagspenning, och enligt utskottets förmenande måste en blivande lagstiftning i ämnet nödvändigtvis taga hänsyn härtill.» Och så kommer utskottet med ett förslag: »En väg för nämnda syftes vinnande», säger utskottet, »vore att samtidigt med reformens genomförande borttaga några av de helgdagar, som firas på vardagar, genom vilken åtgärd de invändningar ur nationalekonomisk synpunkt, som möjligen kunna riktas emot reformen, skulle bortfalla.» Detta synes mig vara en god väg att komma fram på för den som vill fram, för den som icke vill, finnes ingen utväg alls.

Vidare säger utskottet strax nedanför: »Motionärens förslag, att valdagen skulle göras arbetsfri endast i den mån det erfordrades för valens förrättande, skulle även till en viss grad häva de national- och privatekonomiska betänkligheter, som möjligen förefinnas.» Skulle icke Konungen kunna taga dessa båda alternativ och pröva vilketdera sättet som vore det bästa? Tror man icke, att Kungl. Maj:t någonsin förr har utfört lika märkvärdiga saker som detta? Vi skola väl icke till den grad misskreditera Kungl. Maj:t att vi icke tro, att Kungl. Maj:t skulle kunna komma någonstädes i detta avseende.

Så långt jag hittills behandlat motionen är jag naturligtvis fullt belåten med utskottets utlåtande. Men nu kommer jag till en passus, som jag icke är lika belåten med. Det är frågan om den fulla avlöning, som skulle utgå för den arbetsfria vardagen. Det är det tredje sättet utskottet föreslår för frågans lösning. Utskottet har tydligen icke varit strandsatt på utvägar, man har varit mera rådvill än rådlös. Men jag frågar: om det skall givas ersättning för den arbetsfria vardagen — det tillkommer icke mig att avgöra detta — men om en sådan ersättning skall givas, vem skall bestå den? Ur vilken kassa skall den tagas? Vidare frågar jag: Var skall gränsen uppdragas mellan dem, som skulle få ersättning och dem, som icke skulle få sådan? Om det finns t. ex. en bonde, som har en arrendator, denne har torpare, och torparne ha dagsverksdrängar, var skall ersättningen börja, och var skall den sluta? Och om det finns en byggherre, som har en byggmästare, och denne har entreprenörer, och dessa i sin ordning arbetare, var skall ersättningen börja och var skall den sluta? Och vem är det som sagt, som skall lämna ersättningen? Skall den tagas ur privat kassa eller ur statskassan? Jag ber få erinra om, att det väl icke blir så lätt att stifta någon lag, som skulle bestämma detta för den enskilde personen. Icke heller torde någon kunna påvisa, att man i allmänhet i alla större kulturländer, där man har valdagen på vardagar, giver en sådan ersättning, som här är föreslagen, fastän att man har valdagarna på vardagar.

Jag fruktar, att på denna punkt också lagts ett hinder för motionen, men jag skall icke uttala att så är, förrän jag av diskussionen fått höra, hur man tänker sig denna sak ordnad. I frågans nuvarande läge skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med strykande av den punkt på betänkandets 6:te sida som börjar med orden »Men då här är fråga om» och slutar med orden »den arbetsfria valdagen», samt med strykande likaledes av den mening, som kommer längre ned och börjar med »Det skulle dock» och slutar med orden »hänseende kunna finnas», och med strykande slutligen av de tre eller fyra orden »utan avdrag av avlöningen».

Ang. vissa allmänna valförrättande å vardagar.
(Forts.)

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Jag antar, att herr Räf hyser förtroende åtminstone för den institution i vårt land, som heter första kammaren, och när allting annat vacklar och sviktar, så står väl gärna hans hopp till denna första kammare. Jag tänker därför, att det är med blandade känslor, som herr Räf tagit del av underrättelsen, att första kammaren med mycket stor majoritet — 88 mot 17 — avslagit herr Räfs motion i denna fråga.

Då herr Räf talar om det »vackra» utskottsutlåtandet, så skulle jag vilja nämna, att även herr Nils Persson och jag egentligen höra till reservanterna, fastän vi på grund av en tillfällighet icke hunno bli antecknade som reservanter. Detta ökar antalet av dem, som hava en avvikande mening, och ställer i egendomlig belysning herr Räfs ideal om vackra utskottsutlåtanden.

Det vore ju onödigt att säga något ytterligare i denna sak, men jag har begärt ordet för att belysa några synpunkter, som herr Räf gärna vill föra fram i kammaren. Jag vill medge att det vid första påseendet tyckes vara ett och annat, som talar för det rimliga i detta krav att icke hålla politiska val på en söndag. Det kan mycket väl finnas människor som ärligt känna och säga ifrån, att detta tvång att deltaga i politiska val på söndagen verkar som ett tryck på deras samveten. Och detta gäller icke blott människor, som hava religiösa betänkligheter, utan det finnes även en och annan, som utan att anlägga den religiösa synen på denna fråga dock är rädd för att politiska val på söndagarna skola verka nedbrytande på söndagens stillhet och ro. Såsom ett kuriosum vill jag påpeka, att bland undertecknarna på den petition, som herr Räf omnämner, är även Ellen Key, som försvarar detta i något uttalande därmed, att det är tendensen att skydda vilodagen, som hon vill understödja. Men det är också klart, att vid sidan av dessa ärliga själar och sinnen finnes det nog också en del gott folk som från varjehanda skumraskvrår komma fram här, vilkas uppriktighet och religiösa nitälskan kunna sättas under debatt. Dessa skall jag icke yttra mig om. Men det finnes även ärliga människor med mycket stark religiös känsla, som undra, om icke här är något att taga vara på, och till dessa skulle jag vilja säga, att man betraktar denna fråga genom ett vilseledande förstoringsglas. Det förhåller sig nog så, att det förryckande av sabbatsdagens anda och mening, som kan

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande
vardagar.

(Forts.)

äga rum vid de politiska valen, det sker icke på själva valdagen, utan på om jag så må säga valpolitiska söndagar, då den politiska stridens vågor gå högt och man slungar ut personliga äreröriga beskyllningar mot politiska motståndare, en sysselsättning som föga harmonierar med sabbatens anda och karaktär. Vore herr Räf konsekvent, skulle han försöka åstadkomma en lagstiftning, som befriade söndagarna från all politisk agitation. Det har han emellertid icke föreslagit, och icke heller jag vill föreslå det, ty det är ju en absolut oframkomlig väg. Men jag menar, att man förrycker frågan, om man säger att man genom valens förrättande på söndagen bryter ned söndagens karaktär. Då själva valdagen är inne ha nämligen stridsvågorna lagt sig. Detta gäller åtminstone på landsbygden. I städerna ser det visserligen ut, som om viinge mot en amerikanisering av hela valagitationen, det är sant, men i städerna äro ju också i regel valen förlagda till vardagar. Ett politiskt val på söndagen ute på landsbygden är emellertid, synes det mig, även ur religiös synpunkt icke något, som strider mot sabbatens egen karaktär.

Jag tar mig friheten meddela, hur jag själv fann det i min egen församling på palmsöndagen den 5 april i år. Då kom menigheten mycket talrikt till vallokalen, i regel redan tidigt på morgonen. Ett stort antal deltog i gudstjänsten, och de som skulle rösta gingo därefter till vallokalen, de andra begåvo sig hem, och det fanns icke hos någon en tanke på, att man denna söndag skulle ha gjort någonting, som kunde förrycka den prägel, som borde ligga över söndagen.

Jag vill även nämna, att jag resonerat med en prästman från en av vårt lands mest kyrkliga landsändar och han sade ärligt ifrån, att han aldrig märkt, att hans församlingsbor haft någon personlig ovilja mot val på söndagarna.

Jag vill erinra om t. ex.. huru Göteborgs stifttidning strax före sista valet sände ut den parollen till alla sina prenumeranter i Bohuslän, att de icke alls skulle draga sig för att det var på palmsöndagen som valet förrättades utan gå och göra denna fosterländska gärning och rösta så, som Göteborgs stifttidning ansåg lämpligt att rösta, och är detta sålunda även från rent kyrkligt håll en vanlig uppfattning. Jag har talat mycket med präster och kyrkligt folk av vad man kallar sehartuansk läggning och därvid ytterst sällan träffat någon, som funnit det personligt motbjudande att gå och rösta på söndagen. Jag menar således, att om man vill se en smula lugnt och lidelsefritt på saken, måste även de, som äro ärliga förfäktare av detta krav, inse att man överdriver frågan, och blir den bara återförvisad till sina rätta dimensioner, så tänker jag nog, att andra kammaren kanske med ännu större majoritet än första kammaren skall fatta samma beslut. Med dessa ord ber jag få instämma i herr Edéns yrkande.

Herr Sjöberg: Herr talman! Jag skall be att få säga att jag för min del skulle vilja vara med att gå mycket långt,

då det verkligen gäller att göra söndagen till en vilodag för människor. Man vet ju, att det finns hundratusentals människor i vårt land, som äro tvungna att utföra verkligt arbete utan möjlighet att få någon vila på söndagen, men när fråga är om att åt dessa människor göra söndagen till vad den bör vara, anser jag att man har börjat i galen ända. Jag kan för min del icke fatta, att man just genom att slå in på den vägen, varom nu är fråga, bereder människor någon egentlig söndagsvila, utöver vad de nu ha tillfälle till, och jag tror ej heller för min del, att kravet på att riksdagsmannavalen oivkorligen skola förrättas på en vardag, är så synnerligen bärande. Jag påminner mig från den tid, jag var tidningsman, att det i en valkrets, som ligger mycket nära där jag bor, hände att domhavanden började utsätta riksdagsmannavalen på söndagen. Detta väckte allmän belåtenhet i valkretsen. Men i den närliggande fortsatte domhavanden med att utlysa valen till vardag. Följden blev, att jag uppvaktades med hundratals brev och fick besök av massor av småbönder på landsbygden, såväl religiösa som människor i allmänhet, vilka bådo mig att jag skulle göra vad jag kunde och tala med domhavanden och anhålla, att även de måtte få sitt riksdagsmannaval förrättat på söndagen, ty, sade de, i våra grannsocknar behöver man icke försitta någon vardag för att rösta. Det är den tiden när vi arbeta med skörden, så att vi bli tvungna att gå ifrån vårt arbete, och många ha ju långa vägar att gå och få sålunda försätta hela dagen. Varför skall det icke gå an, att även i vår valkrets få valet förrättat på söndagen? I den första valkretsen jag talade om tillgick det så, att man gick till kyrkan och därifrån till vallokalen och lämnade sin röstsedel. Därmed var allt klart, och jag kan icke förstå, att någon människa därav kände sig kränkt, utan att tvärtom alla voro synnerligen belåtna. Jag vände mig emellertid till domhavanden och frågade honom, hurvida han icke skulle vilja vara av den godheten att på grund av den allmänna opinionen i valkretsen utsätta valdagen till en söndag. Nej, sade han, det vill jag icke, det är många nog ändå, som springa och rösta. Det visade, att han ansåg, att genom att man hade valet på en vardag, så utestängde man en hel del röstberättigade. Emellertid sade bönderna härom, att arbetarna gå nog och rösta, men för oss, som måste tänka på vår skörd, blir det en stor uppoffring, då det kan hända, att valdagen är den enda dag i veckan, som det lämpar sig att bärga skörden på, då det hela tiden förut kanske har regnat och just då blivit uppehållsväder några dagar, och då måste vi gå ifrån för att deltaga i valet, såvitt vi icke vilja hålla oss hemma. Sålunda tror jag, att den allmänna uppfattningen i landet i stort sett är, att man icke har några betänkligheter att rösta på söndagen. Om jag tänker på den stad, där jag bor, så kan jag icke förstå, att människor anse, att det är ett vanhelgande av sabbaten att, när de komma från kyrkan eller missionshuset eller kapellet,

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.

(Forts.)

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande
vardagar.
(Forts.)

gå in och lämna sin valsedel och sedan gå hem. Också vill jag icke bestrida utan är tvärtom ense med herr Hallén, att skulle det vara något, som vore stötande, så är det de valmöten, som förut ha hållits på söndagen. Men vid själva valet får ju icke annat förekomma än att man lämnar sin valsedel. Nu har herr Räf företett en tablå över kommunalstämornas ordförandes uttalanden mot att kommunalstämmor hållas på söndagen. Då ber jag att få fråga: skulle det icke se underligt ut, att omedelbart efter riksdagens beslut att landstingsmannavalen i regel skola förrättas på Marie bebådelsedag, och vi dessutom i lagen skrivit in, att vederbörande själva få föreslå, huruvida de vilja hålla sina kommunalstämmor på söndagen, de i så fall skola få det, riksdagen strax efter den skrivit en sådan lag säger, att riksdagsmannavalen icke få förrättas på söndagen? Jag anser, att det icke alls står i samklang med förut av riksdagen fattat beslut. Vad visar egentligen denna tablå? Herr Räf har icke kunnat säga, hur talrikt dessa kommunalstämmor varit besökta, och icke när de hållits, och det kan ju hända, att de hållits just en sådan dag, att de icke kunnat talrikt besökas. För min del får jag säga, att det är tämligen stor skillnad på kommunalstämmor och riksdagsmannaval. Vi veta ju alla, att kommunalstämmor kunna bliva trätostämmor, som börja tidigt på förmiddagen och som sluta först långt fram på eftermiddagen och sålunda icke alls kunna jämföras med riksdagsmannavalen.

För att nu göra det här litet smakligare, — ja, herr Edén har ju talat så mycket om detta, att jag icke därom har något egentligen att tillägga — så har man ju föreslagit att göra valdagen till en arbetsfri vardag. Då frågar jag mig först beträffande denna arbetsfria vardag, skall det verkligen bli så, att den, som vill gå och rösta och därigenom förlorar sin dagspenning, skall göra en sådan utgift för att få deltaga i valet? Nej, det tycker man är för orimligt, och därför har man föreslagit, att de skola ha ersättning för denna dag. Men hur skall detta bli möjligt, hur skall man kunna tänka sig att kunna realisera detta? Vederbörande säga visserligen, att vi bry oss icke om vem som betalar; vill icke arbetsgivaren betala, så får väl staten göra det. Jag tror emellertid detta vara alldeles omöjligt, och jag tror, att man slår in på en alldeles orimlig väg, om man skulle fordra, att arbetsgivaren utbetalade avlöning för en dag, varpå det icke utförts något arbete. Tänk exempelvis på L. M. Ericsson, som har ett par tusen arbetare med 6 å 7 kronor om dagen var. Tror man verkligen, att den firman skulle vilja betala ut 10,000 å 15,000 kronor för en arbetsfri dag, för att arbetarna skulle kunna gå och rösta? Jag tror, att det skulle vara svårt att få någon att göra det, och jag tror icke, att riksdagen skulle vilja gå med på en sådan lagstiftning.

Så har man talat om att göra denna valdag arbetsfri i mån det behövs och erfordras. Men vem skall kunna bedöma, om det behövs och erfordras? Skall konungens befallningshavande

eller arbetsgivaren göra det? Huru skall konungens befallningshavande kunna bestämma, att i den och den socknen den ene skall behöva en halv dag, den andre ett par timmar o. s. v.? Då skulle konungens befallningshavande ha reda på, hur många timmar varje röstberättigad behöver hålla på för att komma till vallokalen, och detta finner jag vara alldeles befängd. Det kunde möjligen ordnas så, att man toge bort en helgdag, som firas på vardag, och gjorde den arbetsfri. Men då är det så, att riksdagsmannavalen inträffa under sådan tid, då arbetskrafterna äro som mest behövliga, nämligen under skördetiden, och jag kan icke neka till, att nationalekonomiska förluster skulle uppstå, och frågar man sig vem i så fall skulle täcka dem. Då säger man, att kunna icke arbetsgivarna förmås att betala, så får staten göra det. Då frågar jag: var går gränsen mellan dem, som skola ha ersättning, och dem, som icke skola ha? Det finns ju de, som icke ha arbetsgivare, men vilkas dag är lika värdefull som de, som ha dagspenning.

Det enda riktiga vore naturligtvis, som det ju också här nämnts om, att vi finge en bestämmelse om en bestämd valdag för hela riket. Men det är dock icke fråga härom nu, utan den delen av motiveringen har, såsom man kunnat vänta, strukits av första kammaren. Vilka direktiv har man nu givit Kungl. Maj:t, därest beslutet skulle bliva sådant, att Kungl. Maj:t förde fram en lagstiftning i detta ärende med ledning av ett utskottsutlåtande med 15 reservanter? Jag kan icke förstå, att motiveringen innehåller några direktiv alls, i synnerhet som vi veta och förstå, att bakom det hela står endast en av utskottets medlemmar. Jag vill som sagt, när det kommer fram förslag om att bereda söndagsvila åt alla dessa tusentals människor vid post, järnvägen, telegrafan, masugnar o. s. v., gärna gå med på mycket långt gående förslag. Men jag kan icke inse, att detta förslag är i någon mån ägnat att bereda söndagsvila åt människor.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman! Då man skämtsamt talat om, att det är jag ensam, som i detta fall utgör konstitutionsutskottet, så må det väl tillåtas mig att säga några ord trots den rätt långa diskussion, som här förts. Jag ber då att få tillkännagiva, att även jag ämnat reservera mig mot åtskilliga delar av utskottets motivering, men då det vid betänkandets justering befanns, att alla då närvarande medlemmar av utskottet, som varit med om att fatta beslut, reserverade sig, så tyckte jag, att det kunde ändå vara någon måtta med reservationerna. Och för äran att stå där såsom den, som ensam dikterat utskottets beslut, avstod jag från att anmäla min reservation. Annars sökte jag i utskottet kämpa för, att utskottet skulle uttala sig för ett bestämt avståndstagande från motionärens förslag, att valdagen skulle göras arbetsfri endast i den mån som erfordras

⁴ Ang. vissa
allmänna vals
förrättande &
vardagar.
(Forts.)

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.
(Forts.)

för valförrättningen. Ty det anser jag vara ett alldeles orimligt förslag. Det tilltalar mig icke heller, att en av de s. k. lätthelgdagarna eller mindre helgdagarna, som nu firas på vardagar, skulle borttagas. Det är även åtskilligt annat i motivationen, som jag icke är riktigt belåten med, men som jag dock icke nu skall inlåta mig på, emedan jag icke vill förlänga diskussionen.

Det är ju icke heller lönt att stå här och diskutera, sedan första kammaren med så överväldigande majoritet avslagit motionen. Jag skall bara be att få påpeka, att det är icke ett eller tvenne partier, som varit med om att avslå motionen i första kammaren, utan det lärer väl vara alla partierna, så att man icke sedan framdeles får höra, att liberalerna och socialisterna icke bry sig om sabbatshelgden. Jag anser mig av förekommen anledning behöva betona detta.

Jag har i utskottet framhållit, vad jag även här vill uttala, att om folk icke gjorde något värre än att fullgöra sina medborgerliga plikter genom att på söndagen avlämna sin röstsedel, så vore faran icke stor. Och det har ju också visat sig, att även där man säger sig hysa samvetsbetänkligheter mot att gå till val på en söndag, så har, när allt kommit omkring, man kastat bort dessa betänkligheter och icke blott själv röstat utan agiterat för att även andra skulle rösta. Så var ju fallet vid det senast förrättade valet, som ägde rum i de flesta valkretsar på palmsöndagen. Jag tror därför, att motionären hade haft skäl i att söka komma en del andra tillställningar, som anordnas på söndagarna, till livs, tillställningar som kanske ofta anordnas i fosterlandets ofta missbrukade namn.

Men det skall dock icke förnekas, att det kan finnas åtskilliga och kanske ganska många, som verkligen av sitt samvete känna sig förhindrade att deltaga i riksdagsmannaval på en söndag, och det är klart, att man måste ändå respektera dessa människors övertygelse, ty grundlagens bud att ingens samvete skall tvingas måste i allt fall hållas i helgd. Men å andra sidan måste man taga hänsyn till sådana, som äro beroende av sin arbetsförtjänst, så att icke dessa bli lidande. Då har man tänkt sig bästa sättet vara att anordna arbetsfria vardagar för valen till riksdagens andra kammare, dock utan avdrag å avlöningen. Nu har man här frågat: hur skall det kunna verkställas, vem skall betala avlöningen o. s. v.? Ja, det är naturligtvis den kommande utredningen, som skall visa detta. Jag skall icke nu säga, huru jag tänkt mig den saken, emedan, som nämnt, jag icke vill förlänga diskussionen. Jag vill bara påpeka, att det är mycket, som man ansett vara omöjligt men som dock sedan befunnits kunna realiseras, när man tagit itu därmed. Det menar jag skulle kunna gå även i detta fall. Och då förstår jag icke, huru de som föra arbetarnes talan kunna ha något emot att de röstberättigade få en arbetsfri dag med full avlöning. Det skulle väl ändå herrar socialdemokrater kunna vara med om.

Nu är det dock, som sagt, icke lönt att diskutera om det eller göra något yrkande om den saken efter frågans förlopp i första kammaren.

Ang. vissa allmänna vals förrättande å vardagar.

(Forts.)

Ett annat skäl varför jag ansett mig kunna delvis understödja motionen är, att jag därigenom trott mig kunna främja det önskemål om sabbatsvila inom olika offentliga och enskilda verksamhetsområden, varom riksdagen nu senast 1910 uttalat sig och avlätit en skrivelse till Kungl. Maj:t

Men sedan ber jag också få för herrarna påpeka, att det finnes ganska mycket gömt i detta utlåtande, som det ändå torde vara värt att taga vara på. Det ligger verkligen reformkrav här uttalade, t. ex. dessa s. k. »bankholidays» i England, varom utskottet säger, att erfarenheten givit vid handen, att de väl motsvarat sitt ändamål. Frågan om inrättande av dylika »bankholidays» även i vårt land har ju varit väckt här i riksdagen, och jag menar, att man nu har ett stöd för denna reform i detta utskottets uttalande.

Sist men icke minst har utskottet uttalat sig för gemensam valdag över hela landet och sagt sig vara övertygad om gagneligheten därav. Därigenom skulle ju också ett gammalt önskemål från vänsterhåll bli realiserat, om detta nu kunde komma till stånd. Herrarne skola således nu icke kasta bort detta utlåtande och tänka, att det icke har något värde. Jag har genom detta mitt anförande velat påpeka, att här är ganska mycket att taga vara på, och detta gäller särskilt, att utskottet nu uttalat sig för gemensam valdag. Det tror jag kan bli nyttigt att kunna hänvisa till för framtiden.

Jag skall icke längre upptaga tiden. Herr Räf har nu strukit en hel mängd i motiveringens sista stycke och just det, som för mig utgör de allra väsentligaste skälen, varför jag kunnat biträda motionen. Att nu yrka på att utskottets betänkande, som det föreligger, skall vinna kammarens bifall, är väl icke lönt, och därför skall jag icke göra något yrkande därom. Men allra minst kan jag vara med om herr Räfs yrkande; det vet han på grund av de överläggningar, som ägt rum i utskottet, att aldrig, aldrig kan jag gå med på det, som han här föreslagit. Och därför, herr talman, har jag intet yrkande att göra.

Herr Lingström: Herr talman! Jag kan icke underlåta att även tillkännagiva min ståndpunkt uti ifrågavarande fråga. Själv hyser jag inge samvetsbetänkligheter att på en söndag, om så skulle fordras, giva min röst för val av riksdagsman till andra kammaren. Ty jag anser mig därmed hava gjort en gudstjänst, då fosterlandet väl fordrar, att var och en gör sin plikt. Men det finnes andra synpunkter. Det är andra, som kunna ha ömtåligare samvete i det fallet än jag, och då vill jag ansluta mig till just dessa, som för andras samvetens skull vilja bereda en möjlighet för att även dessas samveten bli fredade. Jag tänker särskilt på huru söndagens helgd

Ang. vissa
allmänna vals
förrättande å
vardagar.
(Forts.)

har betydelse för ett folk. Jag vet, att välsignelse följer med söndagsfirande. Om vi tänka på huru förhållandet är t. ex. i England och huru det är i vårt land, så veta vi, att i England hålles sabbaten i helgd, men i vårt land är i regel så ingalunda förhållandet. Tänk på alla lustresande, som färdas på söndagarna både till lands och vatten, och tänk på alla dem, som äro sysselsatta med arbete just för att befordra de förra. För alla dessa blir söndagen i regel en större arbetsdag än trots någon vardag. Hur lockas folk icke rent av genom de många billighetsresorna, som under söndagen anordnas, att använda den dagen till helt annat än den är avsedd till!

För att möjligen komma in på en väg i rätt riktning tror jag det skulle vara önskligt, om herr Räfs motion vunno beaktande. Ty därigenom skulle kanske ett uppslag givas att föra vårt folk mot den rätta vägen med avseende på söndagens helgd.

Jag vill heller icke uppehålla kammarens tid längre, utan sedan jag nu i största korthet fått säga min mening i frågan, så ber jag att, om jag än icke kan helt och till alla delar instämma i den av utskottet gjorda motiveringen, dock få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Räf under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 13.

Vid nu skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åvägabringande av lagstiftning rörande vård och försäljning av skjutvapen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, angående herr Nilssons i Kristianstad motion, nr 210, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående stadgande av skatteplikt till stat och kommun för vissa därifrån nu fritagna utlänningar m. m.; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 15.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Ekerot m. fl.*, nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition, nr 196, med förslag till förordning angående ersättning till landsting och vissa städer samt hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel; och

herr *Vahlquist*, nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 73, i anledning av inom riksdagen väckt fråga om åtgärder till tryggande av röstlängdens vid andrakammarval offentlighet;

nr 74, i anledning av uppkommen fråga om åtgärder till skydd för rösträtten i sådana fall, där röstlängd förkommit;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863; och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909; samt

från jordbruksutskottet:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande, för renskötselns upphjälpande i Västerbottens och Norrbottens län, av två fonder, benämnda Västerbottens och Norrbottens lappfond.

§ 17.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å antalet representanter i landsting;

statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskappens följder;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter lantbrukaren Jöns Johnssons i Kyllingaröd hustru Anne Kerstine, född Nilsson;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smeden Viktor Engman från Sturehov;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande av kronans rätt till danaarv efter förre folkskolläraren Carl Johan Carlstens i Bonäs hustru Anna Kristina Carlisten, född Malmgren;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande av kronans rätt till danaarv efter Johan Wilhelm Johanssons i Mycklinge hustru Johanna Lovisa Johansson, född Larsdotter;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande av kronans rätt till danaarv efter änkan Hedda Jansson från Lindby;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en statsbana från Dagarns järnvägsstation till Hultebo;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användandet av överskott å medel, som anvisats till stambanan genom övre Norrland;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av statens järnvägars trafikmedel till svenska järnvägsmännens vilohemsförening samt till rekreationshemmet för Sveriges lokomotivmän;

nr 43, i anledning av väckt motion angående ersättning till vissa lägenhetsinnehavare för liden förlust vid bortförande av byggnader från ett till statens järnvägar upplåtet område vid Gällivare;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt förre stationsinspektoren vid statens järnvägar Carl Edvard Jungbergs änka Ida Erika Jungberg, född Engströmer;

nr 45, i anledning av väckt motion om förhöjd pension åt förre stationsmästaren P. Tollstedt;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt poststationsföreståndaren Emma Grahnberg; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt ångbåtsbefälhavaren O. A. Svenssons änka och minderåriga barn samt åt smedsförmannen O. F. Wikströms änka;

bevillningsutskottets memorial, nr 11, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av väckt motion om ändring av rubriken nr 555 i tulltaxan;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straff-fångar;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inskränkning i godstrafik m. m. vid statens järnvägar å söndags- och vissa helgdagar;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av en statistisk jämförelse mellan Norrland

och det övriga Sverige, företrädesvis i ekonomiskt och socialt hänseende; och

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i det uti gällande förordning angående eldfarliga oljor m. m. upptagna stadgande om vilka skola oljor räknas till eldfarliga; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till befordrande av vänskapliga förbindelser mellan Sverige och Ryssland.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr Öberg	under 8 dagar fr. o. m. den 22 juli,
» Hedström	» 2 » » » 20 »
» Ifvarsson	» 7 » » » 21 »
» Hamrin	» 3 » » » 20 »
» Persson i Stallerhult	» 2 » » » 20 »
» Wallentin	» 6 » » » 20 »
» Johanson i Gäre	» 2 » » » 20 »
» Mossberg	» 5 » » » 21 »
» Bengtsson i Kullen	» 5 » » » 22 »
» Lindqvist i Kosta	» 3 » » » 19 »
» Ekerot	» 3 » » » 19 »
» Jönsson i Boa	» 5 » » » 20 »
» Larsson i Västerås	» den 20 juli,
» Jonsson i Hå	» 6 dagar fr. o. m. den 20 juli,
» Linders	» 6 » » » 20 »
» Isaksson	» 3 » » » 21 »
» Nilsson i Kristianstad	» 8 » » » 21 »
» Henrikson	» 4 » » » 20 »
» Törnkvist	» 3 » » » 20 »
» Bengtsson i Göteborg	» 2 » » » 21 »
» Jönsson i Revinge	» 6 » » » 20 »
» Gustafsson i Vi	» 2 » » » 20 »
» Kahlström	» 4 » » » 20 » och
» Welin	» den 20 juli.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,9 e. m.

In fidem
Per Cronvall.